

uitgeschud en dan komt het er uit; *kolopoea ndalota tabonja ndapangkoni sanganja*, van een schildpad pelt men de schaal af, opdat men het vleesch ete; *tojo manoe be some*, *nalota ngkaloe*, de kippen-eieren blijven niet liggen, de kraaien pikken ze stuk; *kajoekoe ralota*, een kokosnoot waarvan de schil is afgehaald; *tojo manoe ralota, ratitiwi*, eieren worden gepeld, getikt; *kalota? majali anoe ri rajaanja*, met afhakken, afpellen komt er uit wat er in zit.

lótagi, PmB., n. v. e. boom, welks hout wordt gebruikt voor huisbouw.

1. **loto** (vgl. *joto*), starend, wijd geopend, v. d. oogen, *loto matanja, boeta rajaanja*, zijne oogen staan star, hij weet niet meer wat te doen, *mata dja toto, eia mata ntaoe napelajangi*, zijne oogen staan strak, als de oogen van iemand die door geesten is verschrikt, *loto? matanja, eia silo sajojo mareka kambaa?nja*, zijne oogen staren als een fakkel die schijnt met rooden gloed: *melotosi*, staren, met wijde oogen kijken, *booe? matanja melotosi*, met opengespalte oogen kijkt hij rond; *ma?nga-lotosi*, staren naar, met opengespalte oogen kijken naar, *noendjaa naloto?si ntaoe setoe?* waar blijft die man aldoor zoo naar staren? *mampalotoka, memata? boe mentjili ri oet*, er bij staan te staren, met oogen als een visch die in 't water duikt, *mampapalotoka, dja booe? matanja, be mompindo?*, hij staat er maar bij te staren, zijn oogen zijn opengespalte, hij knipt niet met de oogleden; *meko-lotosi*, staren, met wijde oogen kijken, *ma-ngkolotosi*, aanstaren.

2. **loto** (uit het Boeg. *lotong*, zwart), *signa bate toto*, een zwart-bonte gedrukte hoofddoek.

[3. **loto**, Amp., zie *lotongi*.]

lotoe: *melotoe*, braken, de melk teruggeven, v. zuigelingen; *ma?nga lotoe*, uitbraken (de melk, door zuigelingen), *oet njoesoe nalotoe noe anangodi*, het kind braakt de moeder-melk uit; *lotoloto*, looze bruikingen hebben.

lotongi: *mlotongi*, koud, koel, vochtig, *maloto?ngimo mamei wawo ntana*, de grond is weder koel (gezond), de ziekte is geweken; *kalotongi*, koude, vocht, *mampakalotongi*, koud

laten worden, wachten totdat het koud wordt; *ndapepelotongika kamanda ngojoe*, er wordt eens gevoeld of de wind al gaat liggen.

pr. t. *konoekoe nakalotongi*, opdat de nagels koud worden, *ralima nakagoinggi*, opdat de handen vochtig worden.

Amp. *maloto*, koud, *maloto bakoe silaa, podja*, de rijst daar wordt koud, haast je; *sira toto* „het koude”, w. t. v. *oet* (water).

lotoni, pr. t. = *lotongi*.

lowa (vgl. *jowa, lomba, [lowo]*), pr. t.

uale loi ngkasonapi, gaande naar het Westen,

tetala molowa ami, hebben wij werk om door de lucht te boren.

uale loi ngkasoloe, gaande naar den Zonsondergang,

ami tetala molowa, boren we met moeite door de lucht.

napamelowa?ka (Tor. III, 686, 217), zij steken er mede naar elkaar.

mamelowa? mpando, elkaar met de lansen doorboren.

mampolowaaka doemba, met amomum-stengels te steken.

1. **lowe**, pr. t.: *oenta ntjinorai lowe*, schilden, bedekt met neerhangend haar. [Zie *sinorai*.] *oenta ntingarai lowe*, id.

2. **lowe** (vgl. *lowoe*), Amp., neusduit.

lowi (oude vorm van *jowe*¹⁾, een vogel m. e. geluid als de roerdomp), in den plaatsnaam *Tamoengkoe Lowi*, PmB.

lowi-lowi, n. v. e. soort ouderwetsch katoen, bij plechtigheden in den dorpstempel gebruikt; ook bij den bruidschat is een schaamgordel van *lowi*.

lowio, een niet hooge boom, met groote bladeren en goed hout.

lowo (vgl. *lowa, jowa, lomba* [en Mor. *lowo*]): *melowo*, een bijl in den stam van een suikerpalm drijven en er een klein gat in hakken, hierdoorheen een vierkant houtje steken en dit eenige keeren omdraaien, daarna er

¹⁾ Hier stond oorspr. *jowi*, wat wrsch. onjuist is.]

nithalen; kleeft er sago aan, dan is de boom goed voor sago-winning; Tor. II, 204; *oense ndapelouoka woto ngkonoe*, met de bijl wordt een proefgat gehakt in den stam van den suikerpalm.

Amp. *lowo* = B. *tari* (kwast, in de smederij gebruikt), *lowo maxontjese ri moendoenja*, de kwast is pluizig aan het uiteinde.

lowoe: *molouoe*, zie bij elkaar voegen, mengen, *molouoe manoe radoea setoe*, die twee kippen leggen in één nest, *molouoemo, sigalomo pai louoenja*, het is al gemengd, vermengd met zijn bijmengsel, *ongaa ntoea?inja maria papanja, molouoe eia tojo manoe, indonja maria dja ri peta samba?a?*, het kind van hare zuster heeft vele vaders, ze zijn gemengd als eieren, waarvan de legsters vele zijn, maar in één enkel nest; *baroe mapa?i ndalouoea anoe matjoejoe*, bittere palmwijn wordt gemengd met zoeten; *mombelouoe*, zich met elkaar mengen, *manoe mombelouoe potojoenja, kobelaanja bare?eno naposo*, de kippen hebben in hetzelfde nest

gelegd, zoodat ze de eieren niet meet hebben uitbroed; *baroe ndapapombelouoe pai ara*, palmwijn laat men zich onderling vermengen met arak.

lowoedi, pr. t., leugen, bedrog.

a) *soela ngkalolouoedi*, leugengeest,

b) *baligoe ngkalamba?*, bedriegende geesten.

lowoei, Amp., soort kleine, gele erten (vgl. *tamboei*).

lowori, ongelijk van toestand; *lowori, be singkiki*, 't is ongelijk, 't past niet op elkaar; *lowori paekoe, sa'e mewali, sa'e bare'e*, mijne rijst is in ongelijken toestand, een deel is gelukt, een deel niet; *lowori paoenja, sa'e montjo, sa'e bare'e*, zijne woorden zijn ongelijk, sommige zijn waar, sommige niet; *lowori, be woenka?*, *sa'e noepamongoka, sa'e noelienaka*, 't is ongelijk, niet gelijk verdeeld, sommigen hebt ge sarih aangeboden, sommigen hebt ge overgeslagen; *telowori anoe mewali, telowori anoe be mewali*, wat gelukt is en wat niet gelukt is, is ongelijk aan elkaar komen te worden.

M. MB. MP.

(Soms is het niet uit te maken, of een stamwoord begint met *b*, of met *mb*, met *p* of met *mp*; wat men niet onder *b* of *u* of onder *p* vindt, zoeken men dus onder *mb* of onder *mp* en omgekeerd.)

1. **maa** (vgl. *moo*), nabootsing v. e. plotseling geluid met beweging als men ineens vóór iemd. komt staan, of iets tegen hem vooruitschuift.

koroemboe ngkoemaa?,

kajoremo lai langka.

koroemboe ngkoemo?,

lai langka noekarodo.

ik wieg je, ik zing er bij, slaap in je wieg.

ik wieg je, ik maak er geluiden bij, lig stil in je wieg.

mema-maa, uitdagen, sarren, bedreigen, *mampemaa?*, *mampemaa*, een ander uitdagen, sarren, prikkelen, *intje? anoe nape-pemaa taoe*, daarmee heeft hij anderen geprikkeld; *moma? rajakoe*, mijne meening, mijne gezindheid houdt mij iets voor (maar

ten onrechte), *siko koesaroemaka, ntanoka dja metumbo, moma? rajakoe, moloto? ri siko*, ik heb op je gehoopt, maar je hebt niet stand gehouden, mijn hart heeft me iets voorgespiegeld, ik ben in je teleurgesteld; *mampemaa*, iemand iets voorhouden, voorstellen, omdat men hem vertrouwt, iemand iets opdragen, toevertrouwen, *napamaa?ka i Teko da napompoea porongonja pai i Molonti, ntanoka naporongo ngkalonja*, hij droeg aan T. op om voor hem te spreken over een huwelijk met M., intusschen trouwde hij (T.) zelf haar, *dja komi koepemaa?ka da mangkamhi boelakoe*, slechts ul. vertrouwt ik het toe op mijne buffels te passen, *napamaa?ka*, *komimolonia*, hij vertrouwde op zijne hooge afkomst.

2. **maa**, Amp. = B. *ama* (sintels).

mabéli, PmB., n. v. e. boom, met bruikbaar hout.

madéli, n. v. e. rijstsoort.

madjanio (uit het Boeg. *madjang nio*), ketting van gevlochten zilverdraad, met een zilveren haak door vrouwen om het middel gedragen; vgl. *maganio*, [*manganio*], *maniori*.

madoeë (vgl. *tamadoeë* en *doeë*, *ladooë*, *loë*, enz.), doerian, boom en vrucht van Durio Zibethinus, Cl. 1180; wdl. „afhangende”, v. e. st. *doeë*, id. met *loë*, vgl. *doëi*, de afhangende sirih-zak, die aan een band hangt te slingeren, als men hem draagt.

maentaipa (vgl. *taripa*). Todj., n. v. e. boom.

maganio; *penai maganio*, n. v. e. zwaard met zeer fraaie aderen, volgens kenners smeetsel der To Leboni (*maganio* is Leb. uitspraak v. *madjanio*, zie boven).

magaoe (uit het Boeg. *magaoe* „regeerend”), titel van sommige Mohammedaansche vorsten van M. Selebes, o. a. die van Sigi, Parigi en Paloe; thans ook officiële titel van het landschapshoofd der Berglandschappen.

mago (wrsch. verkort uit *magogo* of *maganoor*), in de uitdr. *mute mago*, verpletterd.

1. **mai** (vgl. [6.] *lai*, enz. en Tom. *mai*, daar, ginds, Boeg. *mai*, Mak. *mar*, gindsheen), in de uitdr. *sora mai*, de 30-te dag der maan-maand, die om de andere maand wordt ingeluscht. bij wijze van schrikkelidag. Tor. II, 268.

2. **mai**, soms gehoord voor *ma'i* en dan sgtr. uit *ma'i ri*, bv. *mai djaja*, hier op den weg, *mai lipoe*, hier in het dorp; in PmB. is *mai*, *imai* = B. *ma'i*, *ri ma'i*.

ma'i (Mal. *mari*, Sang. *emahi*, Tontmb. *mai*, Bis. *oemari*, Bontok *oemli*, Ilk. Iln. *oemai*, oem-vorm v. *ai*, Boeool *agi*; Austron.), herwaarts, hier komen; ook syn. met *ri*, zie de Sprkk.; *ma'i kanaa*, *ma'isa*, kom toch hier, *ndikama'i*, *Ine*, komt U eens hier, Moeder, *ma'imo rionja*, kom eerst eens hier, *ri ma'i*, hier, *oengka ri ma'i jakoe*, ik kom van ginds hierheen, *ma'i sau*, *mai sau* (voor *ma'i ri sau*) *kama'inja*, vanwaar komt hij hierheen? *oengka ri ma'i*, *oengka maite'i*, tot hierheen, *alata ri ma'i*, onze gewoonten hier, *ane marate inosakoe*, da ronga *ma'i*

jakoe, als ik tijd van leven heb, kom ik spoedig bij u (de spreker verplaatst zich in gedachte bij den aangesprokene, ook al is deze op grooten afstand van hem), *maria lokamoe*, *ma'i saogoe*, ge hebt veel pisang, geef hier een; *mangkama'ika*, hier komen om, *noendja noekama'ika*? om wat komt gij hier? *intje'e koekama'ika pai koekama'i*, daarom kom ik hier en zoo ben ik nu hier; *toema'i*, *sinda'i*, hierheen, herwaarts, *ntjima'inja owi*, van ouds her, *ntjima'inja raneo*, in de toekomst, in latere dagen, *adata ntjima'inja owi bemo koeintjani*, onze gebruiken van ouds her ken ik niet meer; *loma'i*, Str. B., herwaarts; *waima'i*, *wasima'i*, herwaarts; *waima'i* (of *wasima'i*) *wailo'oe* (of *wasilo'oe*), her- en derwaarts, hier en ginder heen, heen en weder; *wailoma'i*, Todj., hierheen.

maimala, zie *mala-mala*.

[**mainoewoe**, zie 1. *toewoe*.]

1. **maja**, oem-vorm van 1. *aja*, zie aldr.

2. **maja** (Tawael. Mor. *mala*, Boeg. pr. t. *mala* „goud”, vgl. 2. *mala*), vroeger in gebruik voor „koper”, nog over in de uitdrukkingen *kanta maja*, koperen schild, *Sanggori Maja* „Koperen Horens” (plaatsnaam), *Sintji Maja* „Koperen Ring” (riviernaam), *Pasojo Maja* „Koperen Koker” (zijrivier van de Kodina).

majadja (vgl. *majadja*, *maladja*, [*ladja*] en Nap. *bolau*), n. v. e. boom, Trema amboinensis, Cl. 3355, het hout dient voor huisbouw, de bast voor wanden, sago-sleuven en rijst-vaten; in een afkooksel v. d. bast wordt de geklopte boomsehors gedrenkt; het bastlijm wordt, met water vermengd, in zieke oogen gedruppeld; *mepela majadja waroe*, *be ntani maboko*, het varken heeft slechts een matige speklag (niet dikker dan de bast van m.), 'tis niet erg vet, *osa moeni*, *bepa maboko*, *paikornja mepela majadja*, hij is beter, nog niet dik, maar hij heeft al wat vet onder de huid.

majakeli (vgl. *kaili*), n. v. e. boom met goed hout, die zeer hoog wordt.

majara, n. v. e. slang, ongev. 1 M. lang, grijs-groen, die, naar het heet, voor- en achteruit kan kruipen, waaruit wordt opgemaakt dat

zij twee koppen heeft; als men deze slang doorhakt, kruipt elke helft een verschillenden kant uit.

majori, de Ned. of Spaansche titel „majoor” of „mayor”, indertijd door het Ternataansch gezag aan onderhoofden in strandrijkes gegeven en door de O. I. Compagnie bevestigd.

maka [zie Sprkk.], redengevend voegwoord, want, immers, namelijk, toch, gebruikt om iets te verklaren dat pas is gezegd, *silio² ananggodu radoea se'i*, *maka morapi*, deze twee kinderen gelijken op elkaar, want ze zijn tweelingen, *terongkamo moeni taoe madjo'e*, *maka bare'e napodjo mompali*, de zieke is weder ingestort, want hij wilde zich niet onthouden van verboden spijs, *bare'emo maraoe siko*, *maka mogele*, je bent niet meer boos, want je lacht; *maka pai*, de reden waarom, *maka pai makodje si'a*, *maliga*, de reden dat hij dapper is, is dat hij vlieg is, *maka pai oedja*, *tane monoendjo*, de reden dat het regent is, dat de menschen het hout op hunne akkers branden.

makaa [vgl. *pakaa*], PmB., een boom, die alleen in moerassen groeit.

makata, zie 1. *kata*.

makepa, zie *kepa*.

1. **makoe**, *momakoe*, zie 1. *bakoe*.

2. **makoe** (verkort uit een oorspr. *makoepe*, Minah. t., elders weder tot *koepa* verkort, Soend. Minah. Sang.), eene groote djamboesoort (Eugenia aquea, Cl. 1315) met roode, smakelijke vruchten, komt in M. Selebes alleen aangeplant voor.

makoempoe, zie *koempoe*.

makoepa, Todj. = 2. *makoe*.

1. **mala**, *momala*, zie 1. *pala*.

2. **mala** (vgl. Dr. A. Lafeber, Vergel. Klankleer v. h. Nias. bl. 139), pr. t. v. *maja* (koper), zie 2. *maja*; *toloea mala*, koperen klopplank voor focja; naar men zegt worden die somtijds in den grond gevonden; *kaso mala*, pr. t., koperen dakrib, = *kaso aja*, zie 2. *aja*.

maladja (vgl. *majadja* [enz.]), n. x. e. boom, waarvan het hout niet wordt gebruikt.

mala'eka (uit het Boeg. *malae'ka*), Str. B., ziel, geest, spook; Chr., engel.

mala'ikati, Amp. = *mala'eka*.

mala-mala (Mal. *rama*), vlinder, kapel, P. *maimala* of *tomaimala*; *mala² mpa*, kleine soort mot, die ontstaat in de opgeschuurde rijst en beschouwd wordt als belichaming van den geest der rijst. Tor. II, 269.

malami (vgl. 1. *lamale*), garnaal.

malapoeta, zie *pogta*.

malapoga en **malopoga** (Par. *molopoga*), w. t. v. *bala'ani* (boomsoort).

malasoeka, zie 2. *soeka*.

malatowo, w. t. v. *watoena* (boomsoort).

malawoeta, zie *woeta*.

male (vgl. *bangkoemale*, en Loin. *male* „slapen”, Leb. *mal*, Sal. *mala*, Lak. *male* „lam”, Mal. *malas*, Doer. *male* „hersteld”), gevoelloos, onverschillig, onaandoenlijk, onverstoortbaar, ook „slapend” van ledematen, *male witiwor*, mijn been slaapt, *male oankoe*, ik voel niets, *male pelindjanja*, *dja kaloete² wroekoe*, hij loopt onverschillig, zijne gewrichten zakken door, *male apoe* „ongevoelig voor vuur”, in hooge mate onverschillig of gevoelloos, *mule dji-lanju*, *da mate*, zijne tong is krachteloos, hij gaat sterven (v. e. stervende die m. e. dikke tong, onduidelijk spreekt); *kamal² mpoengoe* (voor *pakamale poengoe*) „wat de pijn der boeien stilt”, boete tot schadeloosstelling voor voorloopige hechtenis van iemand die achteraf blijkt geen schuld te hebben (Tor. I, 195); *napomale² ka*, hij blijft er ongevoelig voor, doet alsof hij 't niet bemerkt.

malela (uit het Boeg.), vuurstaal, het stukje staal dat bij het vuurslag gebruikt werd.

mali, zie 1. en 2. *pali*.

malige (uit het Boeg. id.), de bak die op het Mohammed. feest *maseloe* met vruchten, pakjes rijst en hard gekookte eieren het middelpunt der feestviering is; Tor. I, 337.

malinoere, een groote struik; op de bloemen komen de bijen af; *pae malinoere*, soort rijst.

malinoewoe, zie 1. *toewoe*.

malisa, Tog. (wrsch. Gor. uitspr. v. *marisa*), Spaansche peper.

malo (vgl. *malu*, 1. *malu*) of *maloka*, een uit-

ee, setoe ma'i angga! pas op, hoor, daar komen spoken aan!

maloe (wrsch. uit *toemaloe*, uit *taloe*, thans *talo*), in kracht verminderd, in hevigheid afgenomen, *maloemo ngojoe*, de wind is bedaard, *maloemo sakodi kadjoekoe*, mijne ziekte is al wat minder hevig, *pompaoe maloe*, een zachte wijze van spreken, *maloemo rajanja*, hij is niet boos meer.

oemboe i ngKede lebanoe, de wiegelat van 't Ventje is van l.-hout, *maloeleoe, dja maloe-maloe*, ze geeft mede en is buigzaam.

nepa ngkinouia da takandjo'oe, nakamaloe ndeme rioenja, laat ons pas in den namiddag gaan, opdat de zon eerst minder heet zij; *mampakamaloe eo*, wachten totdat de zon minder fel schijnt.

malopoga, zie *malapoga*.

maloso (uit het Boeg. *malotjo*), slaghoedjesgeweer.

1. **mama** (Mal. *mamah*, Gor. Filip. t. *mama*, IN.), klanknab.; *memama*, bijten, happen, kauwen; *pemama*, beet, tijd, plaats, wijze van bijten; *ma'ai pemamanja*, hij bijt fel; *be koeto'o mpajou, dja koepasinggiri kabujangoenja, utje'e pemamanja*, ik zei het niet ronduit, ik maakte maar eene spottende opmerking op zijne drankzucht, dat was de kneep (de beet); *siko setoe pemamanja*, het doelt op jou: *momama*, kauwen, tabak pruimen, (*pomama* = *tabako*): *tabako samama*, eene pruim tabak; *taoe motiana momama, mampomamaka ananggod*, iemand die een kind verzorgt kauwt, om het eten voor het kind te kauwen (en het dan in den mond van 't kind te duwen of te spuwen), *kodipa ananja, ntongo ndapomamaka*, haar kind is nog klein, het eten wordt nog voor hem gekauwd, *taoe to'e ndapomamaka pamongo*, voor oude menschen wordt de sirihipruim gekauwd.

mamama, bijten (tr.). happen in, kauwen op, *galakoe tabaku, da koemama*, geef me tabak, opdat ik ze pruime, *taoe namama noe*, *asoe urando*, iemand dien een dolle hond heeft gebeten, *namamasi talinganja pui takienja*, hij beet in zijne ooren en zijne armen;

asoekeoe koepapamamaka asoe joenoe, ik heb mijn hond met den bek tegen een anderen hond laten vechten; *mombemama*, elkaar bijten, in elkaar passen, sluiten, zich bij elkaar aansluiten; *bamama, to pemama*, bijter, bijtersbaas, *asoe mpapamoe ma'ai ngkabamama*, de hond van je vader is een erge bijtersbaas.

timama, goed in elkaar passend, ordelijk, behoorlijk, *bare'e timama pompaoenja*, zijn spreken is onbehoorlijk; *mampakatimama*, goed in elkaar doen passen, ordelijk in elkaar zetten, regel en orde in iets brengen, *pakatimama anoe noepanoempoe*, doe alles wat ge inpakt behoorlijk aaneensluiten.

PmB. *minama* (uit het Mor.), w. t. v. *mamongo* (pinang).

paromama, pr. t. = B. *pomama* (tabakspruim).

2. **mama** (bijvorm van *ama*, Austron. „vader”), Amp., oom, i *Mama*, Oom, *mamangkoe*, mijn oom.

mambe, slap, niet sterig. onsterk, *wojo be matoe'a, taoe be makaliki, asoe be makodje, laero anoe matopoe, paka tato'o mambe*, bamboe die nog niet belegen is, menschen die niet vlug zijn, honden die niet moedig zijn, rotan die licht breekt, die noemen we allemaal slap, *ne'emo noetadai, siko mambe*, neem het niet tegen hem op, ge zijt niet sterk; *metimambe, mampetimambe*, voor slap uitmaken, als slap kwalificeeren, *pui koepamphetimambe, maka koepokapoeroe*, dat ik hem slap heb genoemd, is omdat ik medelijden met hem had.

mamboe (vgl. *maoeoe, ngaoeoe en kakaoe*; *mamboe* staat wellicht voor *koemamboe* en bet. dan „pluizig”). n. v. e. niet grooten boom met ruigen stam, welks vezels vlas opleveren; de stam wordt eerst in slijk uitgeloozd, daarna laat de bast los en worden de vezels tot touw gedraaid, dat zeer sterk is.

mamboeloe, kleine vischjes, grooter dan de *doe'o*, maar te klein om ze te hengelen, worden met de hand of met het schepnet gevangen; ze komen achter de *doe'o* aan-zwemmen; and. naam: *mbelo'ngi*.

mamboerare, een boom waarvan de bast wordt gebruikt.

mamboi, een kleine vogel, voor de Toradja's belangrijk als geloofsvogel; Tor. I, 281, 365; w. t. *pourici*.

mambotoe (vgl. *botoe*), een slingerplant; de bladeren worden op wonden gespuwd en ook tegen opgezette milt gebruikt.

mami (O. Jav. id., Bim. *nami*, Mal. *kami*), bez. v. n. w. 1e pers. mvd. exclusief, *banoea mami, banja anoemi*, ons huis, niet het uwe.

mamongo, zie *pongo*.

mampaja, een niet hooge boom, met zwarte eetbare vruchten, die op lijsterbessen gelijken; w. t. *maila*. Het hout dient voor huisbouw, de bladeren worden gespuwd op wonden, daar de bitterheid vliegen weert; ook de naam werkt heilzaam.

mampapoe of **tamampapoe** (ook *tunapoe* en *tandapapoe*), *Cordia Myxa*, Cl. 879, een boom die opeens zijne bladeren verliest; uit de vruchten wordt lijn bereid, de bladeren worden gekauwd en op wonden gespuwd, of bij het vuur (vgl. *apoe, papoe*) gewarmd en op den buik van kraamvrouwen gelegd, ter verwarming; het sap uit de bladeren wordt op puisten gedruppeld, de jonge bast dient tot bindmiddel; Tor. I, 405, 406, II, 163.

mampo (missch. v. *loemampo, lampo*, Mal. *lampaoe*, Mak. *lampo* „groot”; vgl. [ook] Nap. *boemampo*, grassoort die men aan zich hangt, ter versiering; vgl. *sa'oe*, eene groote vleermuissoort, de vliegende hond).

mampoe, v. onbeschrijfelijke kleur, door verschieten of verslijten, niet goed te onderscheiden, door de onduidelijke, niet sprekende kleur, *be ronga koekita siko, karabanoer dja mampoe*, ik heb je niet spoedig gezien, je jakje is zoo onduidelijk v. kleur.

mampoche, een boom met week hout; men maakte er gaarne den paal *toemampoe* (in de *lobo*) van, om den naam, die „toespreken” beduidt. Vgl. *che*.

mampojae (vgl. I. Jav. de boom heet *aldu*, omdat de takken vrij ver boven elkaar uit den stam komen), een lage boom, soort

Eugenia; de toppen dienen tot het pappen van zweren. De klank van den naam (vgl. *mampalai*) maakt de bladeren en de takken tot gewenschte toovermiddelen tegen ziekte. Zie Tor. I, 405, Measa 76, 92.

mana (vgl. *mono, urano, uana* en Boeg. *mana*, Pamp. Tag. *mana* „erfenis”; Mal. *manah*, Sa'd. *mono* „godenspijs”, Tijdschr. B. G. LXIII, 159, Mor. *mana* „riekend, smakend naar”, Fidj. Sam. *Ma*, *mana* „woondermacht”), geërfde stand of rang, eigenschap v. geest of lichaam, die men v. zijne voorzaten heeft, *be ma'i mana ngkamokolenja*, hij heeft geen erfdeel aan eene vorstelijke afkomst, *banja mananja da toewoe nokole, maka papanja uratoea*, het is niet zijn erfelijke stand om vrij man te zijn, want zijn vader was slaaf, *mananja kakatangganja*, hij heeft het bij overerving dat hij melaatsch is; *mampomunaka*, tot erfdeel hebben, *napomanaka kawandonja*, hij heeft zijne krankzinnigheid van zijne voorzaten.

Amp. *mana*, erfstuk, erfenis.

PmB. *mana'i*, erfstuk, erfenis, *uratoea mana'i*, erfslaaf [ook *uratoea mana*]; Tog. *mana'i utotoengko*, erfstuk mijner vaderen.

[**manaki**, Amp., zie I. *ana*.]

manata, een vogel die veel op den grond leeft (ook *tontji mburoe* gend.), met gele veeren boven den snavel, witte borst, eenigszins bonten nek, grijze vlecken en rug, roode pooten. 3 teenen naar voren, 1 naar achteren.

1. **manda** (vgl. *mandangi* en Sa'd. *manda* „vast”. Mak. *andung*), kalm, bedaard, van den wind, het vuur, de golven, *mandapo ngojoe, manda uraoe rojo*, de wind is bedaard en ook de golven zijn bedaard, *manda moeni rajanja*, zijn gemoed is weder bedaard.

[2. **manda** (uit het Ned.): *ro manda*, Maandag.] **mandajangi**, een boom waarvan takjes en bladeren worden opgehangen aan den ingang v. e. huis waarin eene bevalling plaats heeft, tot afwerping van booze machten; Tor. II, 45, 50, 163; de vruchten zitten in lange peulen.

mandangi: Amp. *momandangi* = B. *manda* (kalm, bedaard).

mandasa (door het Par. uit het Boeg. *manrasa*), Str. B., moeilijk, zwaar te verdragen; *kandasanja*, *ee!* hoe bezwaarlijk! [Zie ook *rasa*.]
mándingi, een groot soort alikruik, in zout water, eetbaar; *memandingi*, deze alikruiken zoeken, *pemandingi*, de plaats waar men ze zoekt.

mandja (vgl. *andjaki* en Boeg. *andja*), in de uitdrukking *to mandja* „snoeper”, w. t. v. *manondjo* (grootte boschmuis).

mandjara (Boeg. *mentjara*), titel van een der vele vroegere waardigheidsbekleeders te Wotoe aan wie de Toradja's de schatting voor den vorst van Loewoe' moesten brengen. Tor. I, 131, II, 396, 397. Wellicht beteekent de titel z. v. a. ruiter, ridder.

1. **mando** (vgl. *maro*, *malo*), of *mandoka*, een woord dat ter bevestiging gebezigd wordt, vooral om iets te verzekeren dat juist is gezegd. *mapari mampasa'a kadjo* — *mando*, 't is zwaar werk om hout te dragen — zeg dat wel! da *ndekoe mosoesa siko?* — *mando!* gaat ge 't feest bijwonen? — natuurlijk!

PmB. *mando* = B. *ntongo*, juist bezig met, midden in het doen van, *mando mai*, op de komst zijnde.

2. **mando** (vgl. *uando*); PmB. *memando*, droomen. *pemando*, droom.

pr. t. *manduŕgi*, droomen; *pemanduŕgi*, droom.

3. **mando** (uit het Boeg.), een Dajaksch koppen-snellerszwaard, zooals sommige Boegineezen wel dragen; ook de sabels der soldaten worden aldus gend.

mandoedoe, zie *roedoe*.

mandoegi, zie 2. *mando*.

mandoela, n. v. e. boom met bruikbaar hout en groote bladeren, wel bij wijze van zuring gegeten.

mandoro (uit het Boeg. *mandoro*), opzichter, ploegbaas.

manabo, Todj., Eugenia Sp., Cl. 1364, het hout dient voor huisbouw, de vruchten worden gegeten.

manebo beŕnga, een boom met zachte, zwarte vruchten, waarop de vogels azen.

manga (Minah. t. Sang. Tag. Bis. Pamp. id.,

Mong. Gor. Tom. t. *mongo*), een meervouda-aanduiden, in *manga kasangkomo*, alle gebroeders en gezusters. [Vgl. *ngalitaoc*.]

manganio, hetz. als *maganio*; *pangkoko* *noe manganio*, mijn zwaard is een m.

mangapoe, Amp., stil, ingetogen (wrsch. „bij den haard blijvend” [vgl. *apoe*]).

mangaroo (uit het Boeg. *ma'ngaroo*), een krijgscans houden.

mange, n. v. e. boom, welks bast veel gebruikt wordt.

mānggali, vaal, verschoten van kleur, zooals het haar van menschen die het veel aan de felle zon blootstellen, onbestemd v. kleur, zooals vuil wit of licht grijs.

manggarai, eene soort katoenen weefsel, dat bij feesten in den tempel werd gebruikt; missch. afkomstig uit W. Flores; werd over Soemara, soms over Bada' in M. Selebes ingevoerd.

manggaribi (uit Boeg. *mangaribi*, Mal. *magrib*), Todjo, de 4e dagelijksche godsdienst-oefening der Mohammedanen, bij zonsondergang.

mangge (uit het Par.), oom, in het Str. B. gebruikt, ook tot vorming van teknonymische benamingen (*pompindo*), bv. *Mangge i Djoeda*, Oom van Dj.

manggi, *momanggi*, zie *panggi*.

manggiwangi, Amp. = B. *mangibani* (haai).

mangiba(ni) (Boeg. *mangicung*, Mak. *mangicung*, Sob. *nggaurani* „potvisch”, vgl. ook Jav. *irak*, Meant. *iba*), haai; ook het sterrenbeeld „de Haai”; *mangiba joenoe ntamangkupa*, *latogo wo'oe si'a*, *meroentjoe ri kompo ntamangkapa*, de „Haai” gaat met den „Haai” mede en bestaat ook uit drie gedeelten. hij stuit tegen den romp van den Haai. Zie Tor. II, 238, Noot.

1. **mangka** (Mal. *mangkai*), gezegd v. dingen die niet massief zijn, maar holten of openingen hebben en daardoor niet zwaar zijn, *kadjo* *mangka*, licht hout, dat zacht of poreus is, *mangka oeani*, een leeg bijennest, *ate mangka*, de longen, de borstingewanden, die niet zwaar en poreus zijn, *mangkamo kajoe-koe*, *moepe ntowoemo*, *molodoemo*, de kokos-

noot is al droog van bast en daardoor licht, ze is al als uitgekauwd suikerriet, het water klokt er al in, *mangka² pinoapoe*, het kooksel is juist goed luchtig, zooals rijst, die goed droog en luchtig gekookt is, *ntongo mangkapa sanga mbela tosoebe*, terwijl het vleesch in de wond nog zacht was, kwam ze weer te stooten, *be manee ndaokotaka*, *mangka² dja*, 't is niet zwaar om op te tillen, 't is maar licht; [*be mangka moera samba'a*, *ane mantando koro samba'a*, het is niet behoorlijk dat de een zich terugtrekt, als de ander den zuiveringseid heeft afgelegd (hij moet het dan ook doen)].

mampemangka²ka, zich licht maken, zich licht houden, *ndapemangka²ka melindja ri jondo anoe bemo maroso*, men houdt zich licht bij het loopen over een brug die niet sterk meer is.

monangka, den grond omwroeten, v. varkens, *momangka varoe*, *tana napomangka*, de varkens wroeten, den grond wroeten zij om, *pomangka mbaroe*, grond die door de varkens omgewerkt, omgewroet is; *mampomangka oer*, „het water omwerken”, eene wijze v. visschen, waarbij men door het water loopt en het met de handen in beweging brengt en opgooit, om de visch te jagen in eene fuik met wijden mond en smal achterdeel (*pomangka*, [*sisiro*, zie 1. *sisiro*]), die aan het eind ligt van een staketsel dat den weg naar de fuik afpaalt; aldus visschen heet ook *momangka*; Tor. II, 371.

2. **mangka**, zie 1. *bangka*.

mangko, Str. B. (uit het Mal. *mangkak*), kopje, kommetje v. aardewerk.

mangkoedoe, Amp., *Morinda tinctoria*.

mangkoejaw, n. v. e. vrij hoogen boom met wit hout, goed voor huisbouw, ook voor roeipanen; de donkere vruchten, zoo groot als erten, worden door de vogels gegeten en gelijken op *tabungo*-vruchten; de boom groeit aan rivieroeveren.

mangobi, zie *kubi*.

mangoe-mangoe (vgl. *mango²*), borenwāng, ter plaatse der jukbeenderen; ook wel gebr. voor: de slapen v. h. hoofd.

mango'e, PmB., n. v. e. boom, die niet wordt benut.

mango-mango, duidelijk zichtbaar, goed opengekapt, *mango² jopo*, *jasi nakoni noe apoe*, de boschgrond is geheel open, geheel plat gebrand; *mampakamango²*, maken dat iets open, duidelijk zichtbaar wordt.

1. **mani**, in *loka mani*, een srt. pisang ambon, maar kleiner van stuk.

2. **mani** (vgl. *imali*), pr. t.

a) *sampomani ntorondaja*, aan éene zijde gaan de meisjes den *taro*-dans uitvoeren,
 b) *sampomentje nto olito*, aan een anderen kant gaan de jonge mannen een krijgscans houden.

nabawa mpomani², ze houden hem aan weerskanten vast.

tondo sampale manani, de heining bevindt zich aan weerszijden.

mania (Loin. *monian*, Bangg. *moni'an*, Bob. *monogang*, Boeool *menoogongo*, Koel. *puni-ana*, Tom. *momoenian*, Kasimb. *memeniang*; de stam is missch. te zoeken in 't Kar. *toerang* „zuster v. e. man, broer v. e. vrouw”, Sang. *toehang* „oudere broeder, zuster”), schoonvader, -moeder (allen tot wie de andere echtgenoot „vader” of „moeder” zegt), -zoon, -dochter; het Amp. onderscheidt *monora*, schoonouders (Tog. *tombonora*) en *mania*, schoonkinderen (Tog. id.); *mania toko*, grootouders der vrouw of v. d. man; *mampomania*, tot schoonouders hebben; i *ngganua* (aan het Meer, gevormd naar het voorbeeld van *nggainu*, *nggaboe*), mijn schoonvader, -moeder; *memania*, een eerste bezoek brengen aan de schoonouders, door eene pas getrouwde vrouw; ze krijgt dan drie geschenken van hare schoonmoeder: een koperen bord (*pape-pone*), een sarong (*papobenda*) en een hakmes (*bira mamoni*); *ada mpemania maiposi*, de gebruiken tegenover de schoonouders zijn streng.

manimoengkoe, zie *boengkoe*.

maninio, PmB., w. t. v. *anangyoli* (kind).

maniori (vgl. *manjano*), pr. t. v. *baela* (buffel).

maniori (vgl. *manjano*), halsketting, gevlochten van zilverdraad, die zich bij aanraking

veerkrachtig beweegt, zoodat het is alsof hij kruipt, een hoeggeschat versiersel, dat vroeger wel met een slaaf of 4 tot 5 buffels werd betaald; men hield zulk een ketting voor levend en beweerde dat hij eieren at.

maniri, zie 3. *siri*.

1. **manisi** (Mor. *manesi*; vgl. *sarese*, *kasisi*), mieren v. d. kleinste soort.

2. **manisi**, zie 3. *sisi*.

1. **manjapo**, een boom met bruikbaar hout.

2. **manjapo**, Amp., syn. met *mangapoe*, stil, ingetogen, zedig; wellicht van *sapo*, Par. „huis”, dus „thuisblijvend”.

manjo'e, PmB., een boom, waarvan de bast wordt gebruikt.

manjonjo, een harige rups, welker haren prikken, als men ze aanvat, *eica manoe mantoe- ngkoe manjonjo*, als een kip die zulk eene rups oppikt (zoo zit je te kokbalzen); men beweert dat als een kip zulk een rups oppikt, de haren der rups de kip ziek maken, soms doen sterven.

manoe (Jav. *manoe*, Austron.), hoen, *m. laki*, haan, *m. tina*, kip, *m. kakadjoe*, *m. jopo*, *m. lamoa*, *m. sampo*, *m. maila*, wilde kip, boschkip, *m. koro*, groenzwarte, groenglanzige kip, *m. boelatoe*, zwart-en-wit-bonte kip, *m. Ambo* „Ambonsche kip”, een groote soort v. hoenders, niet inheemsch, met veeren aan de pooten, *m. nanasi*, kip met opstaande veeren (ingevoerde soort), *m. waja*, wit en bruine kip, *m. boerinti*, gespikkelde kip, *m. djongi*, kip die eieren legt met twee dooiers, *m. kape* of *m. pile witinja*, *tanta'inja kanggikoe*, kip met uitstaande pooten en heen en weer gaand achterste; *naledemo i Manoe manoenja*, *tao-mo si'a*, de Haan legde zijne hanegestalte af en was een mensch. Zie verder Tor. II, 181, Measa, 76, 1-8. Van *manoe* zijn w. t.: *dantji* of *tudantji*, *dondje*, [*tudontje*], *tomoe* en *kolatua* (PmB.). *Manoe* is w. t. v. *tontji* (vogel):

manoe tadja, n. v. e. wonderhaan, die oudtijds op aarde leefde, en thans als sterrenbeeld — den hemel te zien is, Tor. II, 236; *manoe paloe*, zie *loetoe*; *manoe mbaoe*, of *tontji mbaoe*, Rallus, een loopvogel, met

gespikkelde veeren, die ook gespikkelde eieren legt, een stompen staart heeft, en niet hoog vliegt.

manoe-manoe, iemand wien men iets opdraagt om 't in plaats v. d. opdrachtgever te verrichten; zoo iemand is dan „als 't ware de haan” dien men voor zich laat vechten; *siko manoe²koe*, *koesaromaka*, *da koepapombetaramo*, gij zijt zaakgelastigde ik vertrouw je als me zelf, ik zal je (als een haan) laten vechten, *lengenja ndapomanoe²*, zijn loon voor het gebruikt zijn als plaatsvervanger, om bv. voor eene van twee twistende partijen het om 't langst duiken of het om 't diepst speerwerpen uit te voeren; [*manoe²* beteekent ook „vlieger”, zie *pasadja*].

memano, met kippen wichelen, of ook met kippeneieren, *tofoe manoe ndapemanoeka*, een kippenei om er mee te wichelen.

manoeroe (uit het Boeg. *ma'noeroeng*); *kudjoe manoeroe* „van den hemel gedaalde plant” (zie *kadjo* en *tamba'ole*); *taoe manoeroe*, uit den hemel neergedaald mensch.

manoesia (uit het Boeg. id.), mensch, in tegenstelling tot dier, zelden gebruikt, doch overal verstaan.

manoka, pr. t., zie *toku*.

manondjo (missch. uit *mandjondjo* = *mandjoe-ndjoe*), een groote boschmuis, met dicht behaarden staart, kleiner dan de gewone eekhoorn (*djo'oe*) en grooter dan de kleine eekhoorn (*kalabinti*), kan niet in boomen klimmen, maar blijft op den grond en vertoont zich ook niet buiten 't bosch, zoodat hij aan de veldgewassen geen schade doet; wordt gegeten; heeft een snuit waarmee hij den grond omgraaft, *manondjo mopandjoeme*, *maka medjorne ri tuna*, *tepingkoelaka sakodi utirinja ri wano*, *ntje'e napodjoendjoeka ri tuna*, de m. heeft een snuit, want hij wrijft er mee langs den grond, zijn bovenlip is een weinig omgekruld, daarmee wroet hij in den grond.

mantalowe (Mor. *lwe*, blad), n. v. een kruid met tooverkracht.

mantalomboe, zie *lomboe*.

mantanondo, vroeger hoeggeschatte oude kra-

len (moetisalah), rond, wit en zwart gevlekt. Vgl. Oud-Spaansch *matamundo*, Oud-Portug. *matamungo* „kralen van Cambay”. De B.-vorm is ontstaan door 't denken aan *mantanondo* (zie 2. *tondo*), veel geven om iets.

mantaróso (uit het Boeg. *mantaroso*), schepeling, matroos, bediende of arbeider bij een Chineeschen handelaar. Zie Tor. II, 304.

mantawa, n. v. e. omineuzen vogel. Tor. I, 230.

mantja (uit 't Mal. *méntjak*); *momantja*, spiegelgevecht houden, schermen.

mao (vgl. *vao*), pr. t.; *boi napemao²*, opdat zij (ons) niet bedreigen.

1. **maoe** (Mal. Boeg. *maoe*, vgl. 3. *naoe*, 1. *njaoe*, 2. *namo*, *njamo*), afschoon, hoewel, al is het ook dat, *maoe noeui ngkabongo*, *bar'e koe-pokono*, al geef je het voor niets, ik wil het niet hebben, *maoe sondo paoenja*, *bar'e koe-aja*, al heeft hij veel praats, ik geef er niet om; *maoe bar'e* „al zou 't niet, het behoeft niet”, beleefde vorm om een verbod uit te drukken, *maoe bar'e mesono*, al zou je niet antwoorden (je behoeft niet te antwoorden), *maoe bar'e noepatoedjoe jakoe*, je behoeft me niet te vermanen, *kandjo'oe mandioe* — *maoe be mandioe*, ga baden — ik wil liever niet baden (wdl. „al zou ik niet baden”); *maoe banja*, liever niet; *maoe banja ntjetoe*, dat liever niet.

2. **maoe**, in *memaoe*, zie 1. *vaoe*.

3. **maoe**, in *pomaoe*, zie 2. *paoe*.

4. **maoe**, pr. t. = B. *mooe* (beschutting).

a) *mampemaoe² ndare*, beschutting zoeken in het huis.

b) *mampairanda bola*, het huis binnendringen.

maoeja en **mamaoeja**, zie 1. *oeja*.

[**maeloe** (uit het Boeg.), het feest van Mohammeds geboortedag (Tor. I, 337 vv.).]

ma'oepe, hetz. als 2. *makoe*, *makoepe*.

ma'ome (vgl. *malami*, staat wellicht voor *malome*), dezelfde soort kleine garnalen als *lamale*.

ma'onda (vgl. 1. *anda*), pr. t.

rorndormo lai ma'onda, nedergedaald op het trapportaal (MS.).

dantoe lai ntotobola, gekomen in de ruimte onder 't huis. (Tor. III, 682, 116, 117)

mapoe (Leb. id., broa, broos, Sob. id., vergaan, verrot), verwaarloosd, vervuild, v. iets dat lang ongebruikt is gelaten, *mapoe banaea*, *be laoe waka ntaoe*, het huis is verwaarloosd, er is geen teken dat er menschen in wonen, *mapoe djaja*, *bar'e lore*, de weg is overgroeid, niet beloopt, *mapoe rapoe*, de haard is vervallen (doordat er niet meer op gekookt wordt). Soms is *mapoe* w. t. v. *soa* (leeg, verlaten). [Een ander *mapoe*, zie *papoe*.]

1. **mara** (Nap. id. „opgedroogd”, Pang. Ilk. Ibn. *maga*, Tag. Pamp. Bis. *mala*, Mak. Sang. Bik. *mara*, Kant. *kamara*, dorst, Mal. *kamaraoe*), zichtbaar, duidelijk te zien, door niets verborgen, *masia karabanja*, *maramo soesoenja*, haar baadje is gescheurd, hare borsten zijn te zien, *sindate ndati boejoe maramo wa'a lipoe*, daar boven op den berg zijn alle dorpen te zien, *maramo moeni djaja*, de weg is weer te zien, *maramo mbambanja*, zijne leugens zijn ontdekt, *aie maramo raneo katopepongkonja*, *da ndasasa*, als het later duidelijk wordt dat zij eene heks is, dan wordt zij in stukken gehakt.

maranganga (eig. *mara nganga* „droog van mond”. Mor. *mokoranga*), dorstig; *karanganga*, dorst, *ma'ai karangangakoe*, ik heb ergens dorst (het woord is opgevat als *ranganga* met prefix *ma-*); *to mara koro* „wiens lichaam kaal is”, w. t. v. *marari* „hertzwijn”: *sangkamara*, juist toen het zichtbaar, duidelijk was, *kamaranja*, duidelijkheid, zichtbaarheid, een opgekapte plek, een kaal of schoongemaakt stuk grond; *mampakamara*, schoonmaken, openkappen, ontginnen; *mampapa*, *mampapemara*, duidelijk maken, openbaren, zichtbaar doen zijn; *mampemarasasi*, *mampekamarasi*, trachten schoon te maken, open te kappen, min of meer openkappen, gedeeltelijk ontginnen; *mepamara*, *mepapamara*, zich vertoonen, zich laten zien, zich openbaren; *kamirasa*, opgaande stam, zichtbare stam van boomen, die niet door struikgewas of takken overdekt is, open plek, schoone plek aan den voet v. e. boom, *melindja ri ra ngkamarasasi*, loopen in open terrein of open bosch, tusschen de opgaande

stammen, zonder opslag of struikgewas, *mo-kamarasamo kajoekoe*, de kokospalmen hebben al zichtbare stammen, *mokamarasa uici* *mPoso*, de oever van de P. heeft droge plekken (banken), *patandopomo pokamarasanja*, vier vadem hoog is de stam zonder takken.

Amp. *mara*, droog, *otimo oë*, *moe santele* *tamo laoe*, *maramo*, het water is opgedroogd, er is geen druppel meer, 't is droog.

2. *mara*, pr. t. = B. *bara* (of, misschien, soms).

a) *pemalimo pondareni*, zoekt uwe huizen op,

b) *mara ndjoi diwi langi*, misschien zijn ze wel aan den rand v. d. hemel.

marampeni, zie *peni*.

márángi (Jav. *mérén*, Mènt. *merèp*, Laj. *marang* „loeien"); *momarangi*, snorken bij het slapen; *marimbo pomaranginja*, hij snorkt luid.

marantina, zie *tina*.

marari, zie *rari*.

mare, het binnendeel der testikels, waar zich het sperma bevindt, ook syn. met *gasa* (sperma), *maremo*, je sperma (scheldwoord); *mbomare*, naar sperma riekend.

mari, n. v. e. boom, P. *ureso*; de bast wordt gebruikt voor wanden en rijstvaten, het hout is zacht.

mariangi (uit het Boeg. *mariang*), kanon.

maro (vgl. *malo*, I. *mando* en Sa'd. *maro*, dwaas, Mal. *maroe*, kwelgeest), of *maroka*, een dreigwoord tot kinderen, z. v. a. pas op, neem je in acht, *maro*, *maroka*, *da koeboëmbi siko*, pas op, ik zal je slaan; *torma'i baola*, *koe-marō*, *koeto'oka*: *maro!* *boi da ma'i ri taor*, daar kwamen buffels aan, ik heb ze koest! toegeroepen, ik heb gezegd: koest! opdat ze niet bij de menschen zouden komen.

maroe, verrot, vergaan, verteerd door den tijd; *maroemo ata banocakoe*, *koebolosi*, de bedekking van mijn huis is vergaan, ik vervang ze; *ajapa setoe masar gaga ri boengge pai nakamaroemo*, dat goed heeft te lang in de mand gelegen, zoodat het vergaan is; *bar'e koepo-kono pompaoenja*, *anoë ndutamboe tanamo nurali-ngkar morni*, *anoë maroemo*, *nurali-wangor*, *nūkaro'or*, ik ben ontstemd over zijne woorden, wat reeds met aarde overstrooid was, graaft hij weer op, wat reeds vergaan

was, zet hij weer overeind om het nieuw te maken (hij haalt oude koeien uit de sloot). *maromba*, een boom met hard hout, dat echter zeer snel door insecten wordt aangetast en daarom weinig gebruikt wordt.

1. *masa*, stek, bv. een spruit of loot aan den voet van den stam of een topstuk, bij pisang, sago, suikerriet, *ambo*, *mbolagara* en andere gewassen; *mantjopo masa loka*, pisangstekken afhakken; *momasa*, spruiten schieten, *memasa*, stekken gaan halen.

2. *masa*, zie *rasa*.

masapi (Boeg. Mor. Tor. en Tom. t. Mand. Moen. id.), paling; soorten: *masapi oecoe*, *m. nipa* (zwart, bijt de menschen), *m. mbelira*, *m. ntasi* (ook *aboe*²), zeepaling (bijt); *wojo masapi*, eene fijne bamboe-soort.

w. t. *tindjoli*, *tomalore*.

mase; PmB. *pamase*, w. t. v. *djole kodjo* (coix agrestis).

masea (vgl. I. *sia*, *sela*, *sera* en Mor. *masara*), een boom die veel op de *komboeno* gelijkt; komt veel voor aan het Meer, maar in 't Benedenland niet.

masi (Mal. *masin*, Minah. t. *asin*), zilt, zout van smaak; in PmB.: lekker, aangenaam, *masi ntoe'oe gola kasi*, witte suiker is erg lekker, *masi kajorengki*, we hebben lekker geslapen.

*boere popamasi*² *inaoe*, genoeg zout om er de toespijs zout mee te maken.

kajoe masi, n. v. e. boom.

Amp. *aa*, *masi boere sii*, zoo, dat zout is zilt (dat is een leelijk geval).

masigi (uit het Boeg. *masigi*), moskee.

masina (uit het Mol. Mal.), machine, biz. naaimachine; [*mondjae ntjina*, op de machine naaien].

masinoemba, een boom waarvan de vruchten worden gegeten; 't hout van den stam is toovermiddel bij den oogst.

1. *mata* (Austron.), oog, en verder dat wat het karakteristieke en essentieele, het hoofbestanddeel van iets is, zooals het oog dat is van 't geluit, *mata sambira* of *sambali*, het ééne oog, het andere oog, *mata roa-mbira*, de beide oogen, *mata mpotimali-mali*,

de oogen aan weerszijden, benaming van punten waar men aan beide zijden de zee ziet, *mata mpenai*, het lemmet van het zwaard, oorlog, *rapamo mata mpenai*, de oorlog is afgebroken, *meualimo mata mpenai*, er is oorlog ontstaan, *mata mpelewa*, oogen die niet zien wat ze aankijken (zie I. *leria*), oogen die in het duister kunnen zien of dat wat achter den rug is; men schrijft zulke oogen aan de herten toe en meent ze te vinden in de binnen-ooghoeken; *mata ndeme*, *mata eo*, de zonneschijf (als men die bepaald bedoelt, anders heet de zon eenvoudig *rene*, *eo*), *mata mboea*, de maanschijf, *mata ntjopoe*, *m. mpana*, pijl v. blaasroer, boog, *mata mbose*, het blad van de roeispaan, *mata oë*, de bron van het water, *mata ngajoe*, windstreek, plaats waar de wind vandaan komt, *mata ntanta'i*, het aarsgat, *mata bisoe*, het gat van de puist, *mata ntangkaor*, het lepel-deel van den lepel (niet de steel), *mata mposoesa*, de hoofddag van het feest (meestal de laatste dag), *mangkoni mata mpaë*, de eerstelingen van den oogst eten (= *mangore*); deze eerstelingen worden beschouwd als de bron waaruit de rest voortkomt; *mata mpota*, de rijst die men bezig is te oogsten, d. w. z. „dat waarom het bij den oogst te doen is”, *mata mpongasi*, het eerste vocht dat (als een srt. likeur) druip uit de rijst waarvan men *pongasi* maakt, *mata ngkarandji*, de oogen eener mand, *mata ngkoeroetani*, de mazen van een geknootten zak, *mata dadoe*, de oogen van een dobbelsteen, ook benaming der figuurtjes die op schelparmbanden zijn aangebracht, *mata manoe* (uit het Boeg. *mata manoe*) „kippenoog”, dubbeltje, *mata ntambangoni*, de zijstukken van een hoofdkussen, *taoe padaso ane meualilimo*, *ndato'o*: *mata mpadaso*, als de verspieters (van den koppensnellenden troep) terugkomen, worden zij genoemd: de geslaagde verspieters, *mata Lalode*, de bloem van L. (het mooiste meisje van het dorp L.), *mata ntjintji*, een steen in een ring; *bur'e baru noentjau korekewi*, *podo matakoe*, ik breng niets mee, alleen maar mijn gezicht, alleen maar mezelf, *da*

koeto'omo ri matamoe, ik zal het je in je gezicht zeggen, *bar'e natoeboe mata ntaoe*, hij geeft niet om de menschen, ziet de menschen niet aan voor hetgeen ze zijn, *ana we'a sondo matanja*, een meisje dat veel naar de mannen kijkt; *anoë mangkila djaja*, *ntje'e mata ndjaja*, die den weg ziet (kent), die is het oog van den weg (de gids); *mata loto* „opengesplakte oogen”, n. v. e. phosphoreceerend insect, Tor. II, 86.

mata mpoli, benaming v. e. dag dien men vroeger als verbodsdag hield (vgl. *poli*) bij den rouw om een doode; wanneer veraf wonende verwanten, die de begrafenis niet meer hadden kunnen bijwonen, naderhand kwamen om het graf te bezoeken, dan werd er ook door de verwanten in het dorp waar het sterfgeval had plaats gehad, niet gewerkt op den dag van het grafbezoek; die dag heette *mata mpoli* „de laatste, de finale rouwdag”; ook de dag na den 3den nacht sedert de bijzetting v. d. doode, wanneer de verwanten de lijkst op de stelling (*tambea*) gingen bezoeken (*melo'a*) en daar eten voor de(n) doode neerzetten, heette *mata mpoli kodi*, als einde v. d. zwaren rouw v. weduwe of weduwnaar; de dag na den 9den nacht, waarop hetzelfde gebeurde, als einde v. d. lichten rouw, heette *mata mpoli bangke*; ook op deze beide dagen werd geen landbouwwerk verricht; men zegt dat na 3 dagen de oogen v. d. doode waren vergaan, na 9 dagen het vleesch van het gehele lijk rot was; Tor. II, 102, 103. Missch. is *mata mpoli* ontstaan uit *matampoli* (zie *tampoli*), door verplaatsing v. d. klemtoon van *ta* op *mpo*, waardoor de uitdrukking eig. zou beteekenen: het gat stoppen, z. v. a. den rouw voorgoed sluiten.

Met *mata* worden ook gereedschappen en wapens geteld: *laboe roeamata*, twee hakmesen, *rose samata*, één roeispaan, *djamo samata sidi ndjo'iti ia*, *doloe*, *pompaoe nTo Saloe Magoë*, *ntanoka lawapa*, het is niet verder dan de tijd dien men noodig heeft om naar een strik te gaan kijken, zeggen de lieden van S. M. maar dan is het intusschen nog een heel eind; *samata raja kami pai i Taboe*

bar, *mate si'a*, *mate jakoe*, T. en ik zijn één van hart, sterft zij, dan sterf ik ook; *samata*, ook: enkel, alleen, slechts, *samata rea koe-keni*, alleen maar gestampte rijst breng ik; *mampasamata*, zich bij één ding bepalen, slechts één ding voor oogen hebben; *ane da niki Bada*, *pasamata ri Bada*, *ane ire'i da kari'emi*, *pasamata ri kita*, als ge naar Bada' gaat, ga dan met vollen zin naar B., als ge hier wilt blijven, wees dan ook met uw volle hart bij ons.

momata, oogen hebben, ooggetuige v. iets geweest zijn, *be da nasapoe mbe'a karongonja*, *maka langkainja momata*, de vrouw zal niet ontkennen dat zij ontrouw is geweest, want de man heeft 't gezien; *momata karandji*, oogen hebben, zooveel als er in eene mand zijn, gezegd v. e. meisje dat aldoor mannen zoekt; *sintji momata*, een ring met een steen; *momata mboeja* (= *penaa mboeja*), de tijden van de maan waarop er springvloed is, dus Volle M. en Nieuwe M.; *mampomata*, hopen, verwachten, bijzonder gesteld zijn op iets, *se'i anoe koepomata*, *anoe koesaromaka*, dit is het waarop ik hoop, wat ik mij voorstel.

memata, v. vette of vochtige dingen, vet of vocht afscheiden, uitzweeten, zoodat het zich mededeelt aan hetgeen waarmee het in aanraking komt, *ne'e ndapoedjoe ri karatasa*, *memata*, pak het niet in papier, 't geeft af, *dange ndadjama*, *sangaja* da *memata*, als men sago-meel aanraakt, geeft het altoos af; *baroe dja memata*, *eua da mebeta oe'nja*, *oe'e mampapemata*, *maka mesoesoerindi*, de palm-wijn zweet door (den bamboekoker), alsof het water er uit gaat opkomen, het water doet hem doorzweeten, want het vormt druppels.

memata ntoempa, *mem. ntonji djole*, de mais is zoover, dat de korrels zoo groot zijn als kikvorschoogen of vogelooien; *memata*, vlechtpatroon, dat verschillende figuren vertoont, zie Tor. II, 334 en Tor. Atl. Hfdst. Nijverheid; *mematai*, hard ijzer, waarmee men de sneden v. messen en zwaarden verhardt, Tor. II, 347.

mampatomata, i. e. duidelijk zien, onder-

scheiden, *bar'e mokaa pakitakoe*, *bar'e koe-pajosa*, *bar'e korpatomata*, ik heb het niet duidelijk gezien, ik heb 't niet goed onderscheiden, ik heb 't niet goed opgenomen.

paramata, uit caus. pref. *pa-*, *ra* = *raja* (zie 2. *ra*), en *mata*, dus „in het oog, het lemmet enz. doen komen”; hiervan afgeleid: *simparamata*, elkaar met de oogen ontmoeten, aangezicht tot aangezicht, ook v. 2 vijandige partijen, tusschen wie het tot treffen komt, *simparamata penai pai penai*, zwaard en zwaard hadden een treffen met elkaar; *mampapombeparamata penai*, elkaars zwaarden met elkaar tot een treffen doen komen, op elkaars zwaarden inhakken.

mangkomatasi, aanstaren, turen op, *noeniljaa noekokomatasi*? waarop zit je toch zoo te turen? *djamo pokajorinja nakomatasi*, hij denkt alleen maar om het versjes voordragen, *da koevali-ngkomatasi*, laat ik het nog eens goed bezien.

pakamata, oogontsteking (conjunctivitis); *pakamata mbawoe*, lichte aandoening, *pakamata ngkatimoenda*, erge aandoening; *pakamata ntimboeroe ma'ai peukoenja*, *piroemo wici mata*, *peukoe ntooenja*, p. nt. is hevige zwelling, dan zijn de randen der oogen op elkaar gesloten, door de zwelling der oogleden.

PmB. *momata*, gescherpte bamboe, bamboe-lans (B. *linongkei*).

Amp. *momata masapi oe'e*, het water is eenigszins troebel.

2. *mata* (vgl. 1. *gata* en Mal. *mentah*, Boeg. Mak. *mata*, Minah. t. *mata*), rauw, onrijp, nog groen, onguar, levend; gewl. *da mata*, „nog onrijp”; *matapa baola*, *bar'e pa mevali dai*, het buffelvleesch is nog rauw, het is nog niet in de zon gedroogd; *bar'e mangaoe kadjoe setoe*, *ntongo (da) mata jaoe*, dit hout is niet droog, het is nog vers; *mata oene*, van binnen onguar; *petadji da mata*, „voor het wegwerpen terwijl ze nog levend was” (*matadji*, „wegwerpen, begraven”), doet men alleen met een doode), Tor. II, 15, boete voor het verbreken van een huwelijk; *ajapa mata*, ongebleekt katoen; *teola mata*, *bar'e*

mambaro, vochtige kalk, die niet stuift; *kelemo*, *keogoe*, *be mawara*, *mainata dja*, in korreltjes, in balletjes, niet stuivend, nog vochtig; *kita nawoetisaka noe anata*, *nappoga'd mata*, *nawali-mpaporongo moeni*, onze zoon heeft ons voor den gek gehouden, hij heeft ons nog levend van elkaar gescheiden (ons van elkaar wijs makende dat wij dood waren) en ons weder doen trouwen; *tomata* (in verhalen), een levend (nog versch, rauw) mensch, tegenover een geest of een gestorvene; *aa*, *mawaoe ntomata kita*, bah, het ruikt hier naar menschevleesch; *mbomata*, onguar, rauw riekend, smakend, zooals pas gekapt hout, halfgare spijzen.

matawoea (vgl. *takoe*), ontsteking in de voet-zool [of elders], zwelling met ettering, ontstaan door verwonding van dorens of jeukplanten, waarin vuil is gedrongen. [Zie ook op *tawoe* en het laatste voorbeeld op 2. *popo*.]

mate, zie *pate*.

mati (Mor. *meti*), zoetwaterschelpdier, donker v. kleur, v. d. grootte v. e. ronde pruim, wordt gegeten.

matia (uit het Boeg. *moetia*), benaming van steenen die men in planten, bv. in kokosnoten of in bamboe, vindt, ook in buffelhorens, en die als tooverkrachtig worden beschouwd; ook te gebruiken voor: parel; fig. *matia ntana*, de beste, de edelste van het land.

matoa (Boeg. *matjoa*), een der vroegere waar-digheidsbekleeders te Wotoe, Tor. I, 131, II, 396, 397, 401. Er waren er twee: *matoa bintoe* en *matoa baralipor*.

mawa (uit het Boeg. of Sa'd.), oude doeken van sterk weefsel, bedrukt met figuren in kleuren die niet verschieten; ze zijn door de O. I. C. in Midden-Selebes ingevoerd en dragen daar overal dezen naam; ze zijn alleen voor gewijd gebruik bestemd; Tijdschr. A. G. 2^e Rks. XXXIX, 682.

(Boeg. *mawa*, Mak. *mawa*, Trema amboinensis, B. *oemajo*, volg. Matthes dient het hout voor lansschachten, en een aftreksel v. d. bast als geneesmiddel tegen angine. Blijkbaar is ook in Z. Selebes de *mawa*-bast

als kleedingstof gebruikt en de naam op het doek overgebracht; dit moet dus al vroeg zijn geschied.)

mawo (wrschl. uit *soemawo*, -oem-vorm van 1. *sawo*, vgl. Pipik. *hawo*, *mauro*, overkoken), sterk verlangen, groote begeerte, heimwee, gevoelige, teedere stemming, bv. na een treffend voorval, *mauro rajakoe*, ik heb groot verlangen, sterke begeerte (wdl. mijn hart loopt over), ik ben getroffen, aangegrepen door iets, *mauro rajakoe da madonge ponga-joenja*, ik verlang zeer haar gezang te hooren, *ane noedonge polinganja*, *da mawo rajamoe*, als ge haar gezang hoort, dan wordt ge aangedaan, *mawo rajakoe da malai*, ik ga met hartzeer heen, *mawo rajanja da ndaseko*, hij verlangt zeer om te worden toegesproken, *mawo rajanja*, *nangangai ntaoe*, hij is in eene gevoelige stemming, men heeft hem boos toegesproken, *sako ri lipoe ntoc'akoe bere'emo anoe mampakoni jakoe*, *mauro rajakoe*, zelfs in het dorp mijner grootmoeder is er niemand meer die mij te eten geeft, ik ben pijnlijk getroffen, *mauro rajakoe mampakoe anakoe*, *be napodjo*, het doet mij pijn mijne kinderen bevelen te geven, ze willen niet, *inenja madjoe'a*, *mogulo mauro*, zijne moeder is ziek, er is heimwee bij, *maronja da malai naini*, *bemo nuengge mompaoe*, hij is zoo aangedaan over zijn heengaan straks, dat hij niet meer wil spreken, *nygaroe mawo ntaoe*, een kat die graag bij menschen kruipt.

kamawo ndaja, sterke begeerte, groot verlangen, heimwee, *nakeni ngkamawo ndajanja pati napotoemangi*, zijn heimwee sleepte hem mede, zoodat hij schreide; *mampomawo*, verlangen naar, *mewalilimo jakoe ri lipoekeoe*, *mampomawo uca'a ndja'ikoe*, ik ben naar mijn dorp teruggekeerd, daar ik naar mijne familie verlangde; *memawo*, lief, gevoelvol, smachtend, *memawo ponga-joenja*, haar gezang is gevoelvol.

mawoe, dez. boom als *mambow*, zie aldr.

maba'a, zie *wa'a*.

mabaambo'o (vgl. *wan* en *wo'o*) „roodkop”, een vogel met een roode plek op zijn kop, die aan de oevers van het Meer voorkomt;

hij pikt de stengels der jonge rijst door.
mbadjoe (Par. *mbajoe*, Lind. *mbaoe*, Nap. *mbaoe*, Sang. Tal. *baloe*, Bik. *babajo*, Tag. Mag. Bis. Pamp. Ilk. *bajo*, Ibu. *bajoe*); **mombadjoe**, rijst stampen, **mombadjoe mamongo**, de sirih-pruim stampen, **pombadjoe mamongo**, het vijzeltje en het stampertje waarmee dit geschiedt; **mampombadjoe** (tr.), rijst of iets and. stampen, **paekoe poeramo koepombadjoe**, ik heb al mijne rijst reeds gestampt, **mariapa taoe da koepombadjoe**, voor vele menschen moet ik nog rijst stampen; **mampapombadjoe**, bevelen rijst te stampen; **mekipombadjoe**, laten verzoeken om te stampen, opdracht geven om te laten stampen; **paekoe koepkipombadjoe ri ine ba'akoe**, mijne rijst heb ik laten verzoeken te stampen [aan of] bij mijne tante.

mbae'e (uit *uae'e*, *uase'e*, *ewase'e*), pr. t. v. *ewase'e* (aldus).

mbaetoe (uit *waetoe*, *wasetoe*, *ewasetoe*), pr. t. v. *ewasetoe* (aldus).

mbaga, uitroep om kinderen bang te maken, zooals ons boe! Een kind dat zich verstopt heeft en plotseling tevoorschijn springt, roept *mbaga*!

mbalakeke, zie 1. *keke*.

mbalasa (vgl. *bajasa*, 2. *asa*, 3. *lasa*, *jasa*), waanvoorstelling, geestverschijning, het plotseling optreden van een of meer personen, die even plotseling verdwijnen wanneer men hen nadert; ook: geluiden die men meent te hooren: geschiet, geschreeuw, enz. Dit alles voorspelt de komst v. vijanden.

mbale (vgl. *tambale*, *balagi*, *wale*); **mombale**, op den grond liggen, met of zonder mat of derg., zonder dat boven 't hoofd; *dja napapombale taoe*, nato'o: *ndipombaleno toelaoe*, *be soa ri kandepe*, hij heeft de menschen maar buitenshuis laten liggen, hij zei: gaat maar ginds onder den blooten hemel liggen, er is geen plaats in de hut.

mbamba (IN., vgl. *laba* en *bamba*), leugen, praatje, overdrijving, opsnijderij, *mbambamoe*, dat lieg jg. *mbamba utaoe*, praatjes van anderen; *oedja mbamba ro*, regen die een grap is van de zon (regen bij zonneshijf); *mambambasi*, beliegen, *sako wa'u mpapanya*

nambambasi, zelfs zijn vader en zijne ooms loog hij voor; *kambamba*, er op los liegende, druk aan het liegen, *ne'e noeaja taoe setoe*, *kambamba*, geloof dien man niet, hij liegt; *mampetimbamba*, voor een leugenaar uitmaken, *maoe be noepetimbamba jakoe*, je behoeft mij niet voor een leugenaar uit te maken; *mampapombamba*, gelasten te liegen, iemand zeggen dat hij moet liegen.

mbaoe, syn. met *mbadjoe* in *simbadjoe*, zie *wadjoe*; *simbae-mbae* = *simbadjoe*; *mosi-mbae* = *mosimbadjoe*.

mba'oe (missch. uit *mbangoe*), v. e. opheffende beweging, *mba'oe naeoha ananja*, joep, droeg zij haar kind in de sarong (of: nam zij haar kind op den rug); *momba'aelaka kinojo*, bukken of hurken om een last op den rug te nemen.

mbaranga (vgl. *baranga*), PmB., in *mbawoe mbaranga* = B. *waroe bala*, het bonte varken in de Onderwereld.

mbatalee (vgl. *wata* en *lee*), klein in zijn soort, dwergachtig, gezegd van wilde varkens, *waroe mbatalee*, *podo mampodjoemoe lee*, een varken dat klein is van stuk en zijn nest zoo maar in de alang² heeft.

mbawoe, PmB. Ond. = *waroe* (varken).

mbea-mbea, n. v. e. kruipplant, waarvan de bladeren worden gebruikt.

mbee, geluid v. blaten, *membée*, blaten.

mbega, groote, orasjekleurige paddenstoel, die op rotte boomstammen groeit, wordt gegeten.

[*mbei*, PmB. = *mbe'i*. (MS.)]

mbe'i (vgl. 1. *wei*), *imbe'i*, *rimbe'i*, waar, waarheen? *oengka rimbe'i*, van waar, tot waar? *mbe'i kar'enja*? waar is hij, het? *imbe'i da kar'eta*? waar zullen we verblijven? *se'i poreme masaeemo*, *imbe'i da kar'e laembe*? het is nu al lang droge tijd, hoe zou er sirih zijn? *bara mbe'i kar'enja*, waar zou hij wel zijn, *da re'e*, *bara rimbe'i*, er zal wel ergens iets zijn, *bara rimbe'i da palai-moe*, *sangaja² koeleloe*, waar ge ook heen-gaat, ik zal je zeker volgen; *ane korintjani kaimbe'inja*, *da ndjo'oe kortina*, als ik weet waar het is, dan ga ik het halen.

ewaimbe'i, *ewambe'i*, *uaimbe'i*, *rambe'i*,

hoe? hoedanig? *ewambe'i lionja*? hoe ziet hij, het er uit? *ewaimbe'i noepanto'o pajama*, *maka se'i*, hoe kunt ge zeggen dat hij er niet meer is, want hier is hij, *ewaimbe'imo si'a*? wat is er van hem geworden? *ewaimbe'i pamporia baso*? hoe maakt men een draagmand? *ka'ewaimbe'inja*, de hoedanigheid er van, *petoemboemo ka'ewambe'inja*, vertel eens hoe het er mee staat, *bara ewaimbe'i*, hoe wel, hoedanig wel, *bara ewaimbe'i napanto'o*, *bemo manoto rajakoe*, hoe hij het wel heeft gezegd, weet ik niet meer.

wasimbe'i, waarheen, in welke richting? *wasimbe'i da paraengkokoe kadjoe*, waarheen zal ik het hout schuiven?

rimbe'ika (Tora'oe) = *rimbe'i*; aa, *rimbe'ika jaoe*? *ilala kana*! wel, waar ga je heen? 'tis toch wat te zeggen!

mbelara, of *wajaa mbelara*, dezelfde liaan als *kongkali*.

mbele (vgl. *uele* en Lak. *mbele eroe* „eerst”), in de uitdr. *mbele poeri*, PmB., ook *lembe poeri* (Mor. *lemboei*) = B. *ri poerinja* (achter-na, daarna).

mbele pepe, een insect.

mbelo-mbelo(ngi) (vgl. *welo*, wrsch. „zich kronkelend als een vlam”), jonge vischjes die, achter de *doe'o* aan, in grooten getale de rivieren opzwellen; ze lijken eenigszins op jonge palingen.

mbembe ra'a, „die den tak doet beven (*uembe*)”, n. v. e. bonte rups.

mbendo (vgl. *wero*), lang, gerekt, *worjoea mbe-ndo*, lang haar; *ne'e ndapakambendo paor*, spreek niet te gerekt; *kambendo² pelindjanja*, *napowero karate mbitinja*, hij loopt slingerend, door de lengte zijner beenen slingert hij er mee.

mbeo, w. t. v. *baela* (buffel), in gebruik t. (1) van 't Meer (Onda'e, Palande. Pakambia); klanknab. v. h. buffelgeloei.

mbere, een vliegend insect, groote soort *torpako*. **mbero**, *mbero²*, zie *wero*.

mberoe (Mor. *setoe*), PmB. = B. *rioenja* (eerst, vooraf); *akoe mberoe*, *siko mbele poeri*, ik vooraf, gij daarna.

mbii (vgl. *bi*), Amp., scheef, schuin, *edja mbii*,

ladder, schuin staande trap. [Zie ook *wii*.] **mbilao**, soort pisang (Mal. pisang radja). In de Da'a-t. is *mbilao* Inl. maïs, Coix [agrestis]. **mbilo**, **mbilo-mbilo**, **mbilokere**, **mbilokero**, zie 1. *wilo*.

mbimbo (vgl. *wibo*, [uemo, enz.] en Bad. *wimba*); *kambimbo²*, schommelen, bengelen, van iets dat los hangt, *kambimbo² tojoe asoe melindja*, de testikels v. d. hond bengelen als hij loopt, *ndaloeka kambimbo²*, het is zoo opgehangen, dat het schommelt; *mombimbo*, schommelen, slingeren; *mbimboka lantera setoe*, hang die lamp op (zoodat ze vrij hangt).

mbimbo²nja, kwastjes, los slingerende ahangels v. iets; *kambimbo*, gevlochten hanger, waarin een kom wordt opgehangen, om ze tegen breken te beveiligen; in de Meerstr. dez. mand als *pamoena*; *singkambimbo*, in menigte te bengelen hangende.

mbirimboke, een liaan met krommen stengel, die niet gebruikt wordt.

mbu-, voorvoegsel, ontstaan door samentrekking van *mauaoe* „stinkend, met een lucht er aan”; de daarmee samengestelde naamwoorden zijn bijv. n. woorden, met de betekenis „riekende naar, smakende naar”, en fig. „waarmee dikwijls geschiedt wat 't grondwoord aanduidt”, bv. *mborindi* „riekende, smakende naar den wand (waartegen het heeft gelegen)”, *mbosoempa* „riekende naar de mand”, *mbotabasi* „dikwijls geslagen wordende”, *mborioe* „dikwijls gebaad wordende”. Men zoeke deze samenstellingen op de grondwoorden.

mbua (Haria „geest”, vgl. *woa*, *kalamboangi*, *kamboasa*, *lamoa*); *kemboa*, wdl. „met een geest”, plotseling ongesteld geworden, door duizeling, misselijkheid, 't uitbreken v. zweet. 't geen wordt toegeschreven aan geesten, die bv. iemand kwelen die komt in eene streek welke hij nog nooit heeft bezocht, 't geen de geesten van die streek bemerken, doordat hij zich verwondert over hetgeen hij voor 't eerst ziet, *sindjaoe watoe hangke*, *ne'e noesko²*, *da kemba*, ginds is een groote steen, uit niet je verbazing, dan wordt ge ongesteld, *kembout doitu auangodi*, het kind is (door een geest)

ongesteld geworden en heeft stuipen gekregen; *kembou* wordt ook gezegd v. e. 'akker, waar herten of wilde zwijnen verwoestingen hebben aangericht; *mekemboasi*, ongesteld maken (intr.), *mungkemboasi*, id. (tr.), *ndjae angga mekemboasi*, *pakadago*, *boi da nake-mboasi siko*, daar zijn ongesteld makende geesten, pas op dat ze je niet ongesteld maken.

mboda'apa, zie *da*.

mbode, Amp., een groote muizensoort.

mbodjo, zie *woeljo*.

mbocari, pr. t., uit *parigi*, de goot (een gespleten bamboe) die soms onder den rand van 't dak wordt aangebracht, ook: de goot die zich vormt op den grond, door het van den dakrand afdruipeende regenwater; *samoen mbocarijinja*, noem de dakgoot; *sanilontjo mbocari* (Tor. III, 691, 31), ineens zijn we aan de dakgoot.

mboci, zie *woei*.

mboeke, beschrijft het plotseling verschijnen van iets dat niet werd verwacht; *bar'e koe-pasara'*, *mboeke komi djelamo*, ik had het in het geheel niet gedacht en plotseling komt gijl aan; *mbokemo ri soearakoe se'i*, ineens staat het hier vlak voor me; *samboeke*, *rimboeke*, *woemboeke*, plotseling, ineens; *kamboeke* *ma'i taoe*, telkens komen de mensen maar onverwachts hier; *pemboeke*, de opkomst van het gesternte *tamangkapa*, het aloude begin van het plantjaar bij de Toradja's; ook is *pemboeke* de n. v. e. ster; Tor. II, 263.

mboeke, zie *woekoe*.

mbola, bok, geit (syn. met *bego*, *palucerasi*, *to urauo anda*); *mbola-mbola*, een kruid dat geurt, witte bloemen draagt en zeer taaie v. leven is, in Palande *ewo nTo Loeiwoe* (Loewoesch gras) genoemd.

mbolie (sgst. uit *mbo* en *ele*, missch. = *mbolie* „rondlooper”), pr. t. v. *mbolia* (bok, geit).

mbolia, in de uitdr. *ana mbolia*, een klein kind, *santoerwa ana mbolia*, zoo lang als een klein kind slaapt, een uurtje, een paar uur; *ri to ginngeri santoerwa ana mbolia karenginja*, *napa mbete waja*, op den 15den dag der maand duurt de duisternis maar een

kinderslaapje, en dan komt de maan op. [*mbolitia*, PmB. = *mbolitia*. (MS.)]

mboloe-mboloe (vgl. 1. *woejoe*), kwast, bv. op een zonnehoed, aan de nok v. e. dak, aan eene fluit of een kleedingstuk, *ape ndamboe-loe'nika enoe*, *doi pai woejoe manoe*, het bilschort is versierd met kralen, duiten en kippenveeren.

mboemboe (vgl. *mboeoe*); *memboemboe*, dof, laag, brommend klinken, v. lage of zware stemmen, *kadee' nganga mbe'a*, *nganga ntoe-ama memboemboe*, hoog klinken de vrouwenstemmen, de mannenstemmen klinken laag.

mboemboeangka, zie *angka*.

mboeni, pr. t. = B. *moeni* (wederom, opnieuw).

mboeoe, zie *woeoe*.

[1. *mboera* = *mamoera*, zie *moera*.

2. *mboera*, pr. t., zie *boedo*.

mboeraoesa, zie *woeraoe*.]

mboeri-mboeri (vgl. *woeri*), een struik met zeer donkere blaadjes.

mbosi (vgl. 1. *oesi*, *woesi*), uitroep om varkens te verjagen.

mbogo (Nap. *boko*, Mor. *wogo*), neushoornkever (*Oryctes rhinoceros*), die het merg der suiker- en kokospalmen opeet en ze daardoor doet sterven.

mbojadi (vgl. *bolagi*), pr. t., in *ngaloe mbojadi*, zie 1. *ngaloe*.

mbojontji (uit *mbo* en *jontji*, missch. uit *joisi*), naar pis riekend [zie ook *icelonti*]; in PmB. ook de naam van een boom waarvan schors en bladeren gebruikt worden.

mbokoeo, een zoetwaterschelpdier, met witte schelp, dat in het Meer voorkomt, kleiner dan de *bokoe*; w. t. *soeso*.

mbolagara, een soort rotan.

mbolai (vgl. *bolagi* '1), [pr. t.], soms verkort tot *lai*, geest, ziel. [Zie 1. *lai*.]

mbolie, zie *wole*.

mbolengai (uit *mbo-ole-ngai*, riekend naar het insect „oproller”), een boom met goed hout voor huis- en scheepsbouw.

mboli (Nap. *woli*); PmB. *momboli*, zetten, neer-

[1. Oorspr. stond hier: = *bolagi*, wrsch. een ver-schrijving, zie 1. *lai*. Van een bet. *mbolai* = *bolagi* blijkt uit de voorhanden gegevens over de pr. t. niets.]

leggen, *doeangangk kimboli ri wingkenja*, onze schuit hebben we op den oever gezet; *rimbe'i rapomboli*, waar is het gelegd?

mboli, *mbolimo* (over het geheele taalge-bied), wdl. „stel, gesteld, verondersteld dat”, vdr.: het zou wel kunnen, het zou wel gaan, ge moogt wel, het moest maar, mijneentwege (vgl. het gebruik van 1. *maoe*), *mbolimo siko da malai*, ge kunt wel gaan, *ane wango anakoe*, *mbolimo noetinti*, als mijn kind stout is, moogt ge het slaan, *ane noeto'o da meli-ndja*, *mbolimo noelike jakoe*, als ge vindt dat we op reis moeten gaan, kunt ge me wekken, *jakoe da ndjo'oe samba'a - mbolimo*, ik ga ook mee - dat is goed.

mbolitia (vgl. *wolikia*), uit *mboli* (*woli*) en *tia* (zie *tiabi*), een nageboren kind, in 't welk de vader dus, na zijn dood, opnieuw verrijst; ook gezegd v. e. kind dat een zijner ouders, of beiden, kort na zijne geboorte verliest, *mbolitia mpapanja*, een kind dat zijn vader voor of kort na zijne geboorte heeft verloren. *mbolitia noe inenja*, een kind dat bij of kort na zijne geboorte moederloos is geworden.

mbolo (vgl. *bolo*), Amp., venster, ook *pambola*; *rindi mpambola*, vensterluik.

mbombe, klanknab. van dreunende of brom-mende geluiden; *kambombe*, brommende, gonzende, leven makende, *kambombe paor utaor sondo*, het gepraat der volksmenigte gonst, *kambombe taoe setoe merapi*, die menschen vragen met zijn allen tegelijk, *kambombe monoira*, met zijn velen tegelijk hakken zij de boomen om; *maria taoe mombombesi ri apata*, een aantal menschen maken leven naast ons, *nambombesi taoe*, zij storen de menschen door hun lawaai; *sambombe mesajoe*, pats! gaven zij vele hou-wen; *singkambombe moerotoe sasoki*, met gelijk gesmak geven de huishagedissen geluid.

1. *mbombo*, klanknab. v. h. geluid van gonzen; *kambomba ma'i jule ri toek*, gonzende ko-men de vliegen in grooten getale het venster binnen: *tae nakambombosi jule*, iemand die met vliegen is omgond. *antoli nakambombosi noe ueani*, op de a. komen de bijen aange-gond.

2. *mbombo*, w. t. v. *katedo* (pompoen), ook *kambombo*.

mboo (vgl. 1. *boo*, 1. *uroo*), geluid v. e. bons of stoot, *mboo! koesajoe*, *fiang!* gaf ik hem een houw, *samboe*, *uromboe*, met een bons, met een stoot, *samboe toewoemo tamboe*, ineens (als met een stoot uit den grond) groeiden er erten op; *tombou*, *patombou*, gestooten, gebonsd, *patombou wo'okoe lai soengko*, *marimbo katoedoenja*, mijn hoofd bonsde tegen den paal, het kwam hard aan.

kamboe, bonzend, stootend, i *sema kamboe*? wie maakt daar zoo'n gebons?

mbu'oe [Mor. id.], pr. t. v. *wo'oe* (ook, nog).

mbosisi, n. v. e. boom, ook *tambosisi* (zie aldr.).

[*mbowa*, zie 1. *wajatoe*.]

me, pr. t. = B. *mai* (te, in), *me raura*, in de lucht.

meambagoe, Amp., Oost.

medja (uit 't Mal.), tafel.

1. *mee* (vgl. 1. *per*, *pedje*, enz.), slinken, kleiner worden, krimpen, bv. een zweer die niet tot etteren overgaat, een weekdier waarvan het vleesch wegslinkt als het te lang gekookt wordt, *be merali soro*, *meemo*, de krop zet zich niet, hij slinkt weg; *pakoelisi bisoekoe*, *nakamee*, behandel mijne puist, opdat ze verdwijne; *mampakamer*, *mampamee*, doen verminderen, *da tapapamee apoe*, laat ons 't vuur kleiner maken; *tepamee*, indrukbbaar, door weekheid, tot slinken, minderen te brengen, bv. door drukken.

2. *mee*, blatend, kuchend geluid; *teke-mee* (vgl. 1. *teke*), kuchend en hijgend, v. iem. die het zeer benauwd heeft.

PmB., bok, geit, gend. naar 't geluid.

mejangi, in *baw mejangi*, dez. v. isch als *lamme-angi*, zie aldr.

meka, zie *peku*.

meke (vgl. Boeg. Par. *beko*, geit); *mekeke*, hoesten, kuchen, hemmen, ook *oemeke* (voor *boemeke*); *koewintimuka pemekekoe* (of: *wo-kekoe*), ik hield mijn hoest in; *todosaka pemekemoe*, *bo da usa siku*, houd je hoest in, je zult niet beter worden; *boro' mpemeke*, steeds door hoest gekweld; *bameke*, hoester.

meko, zie *beko*.

mekonisi, zie *koni*.

mela, zie *ucla*.

(mele, pr. t., zie 4. *lele*.)

melo, zie 1. *pelo*.

mémengi, een weekdiertje, dat op het strand leeft en vaak gevonden wordt tusschen de strandbataten; het wordt niet gegeten, maar als aas gebruikt; het heeft geen schelp, maar zoekt leeg horentjes om in te wonen, eerst een *woeriri*-horentje, dan een *ukoe*-huisje; *taoe mantjawanaka banoea joenoe*, *era memengi*, iemand die in een andermands huis gaat wonen, als een m.

mempe (verk. v. *koemempe*), zie *kempe*.

mena, pr. t., *mena ntaoe marimboe*, diegenen die flink zijn.

mene, in den volksnaam *To Mene*, de Mandarcezen of Mandaren, in het N. deel v. Z. Selebes (vgl. Boeg. *mene*, boven; *To Mene* zou dan „Bovenlander” beduiden; Mandar heet echter in het Boeg. *Ménre*); *to mene*, of *oeri nto mene*, [een soort] toraa [met kruipende stengels (MS.)], wellicht van de Mandarcezen afkomstig; *tondo nTo Mene*, ook wel kortweg *tomene*, „Mandarsche omheining”, n. v. de *Jatropha Curcas*, Cl. 1941, die voor levende omheiningen wordt gebruikt; het gebruik dezer plant is door de bewoners van Mandar ingevoerd, het sap uit de stengels wordt als geneesmiddel gebruikt [Tor. I, 406] (MS.).

menga: *momenga*, zie *lenga*.

menggo, w. t. v. *doei* (sagopap).

mengka, in de uitdr. *tomengka*, w. t. v. *swai* (komkommer), eig. „de witte”; *mengkasi*, wit, schoon, zonder vuil, *boere gara mengkasi*, ingevoerd zout is wit; *kajoekokoe ma'aimo kamengkasinja*, *maka koepemengkasi*, *pai n-kamengkasimo*, mijne kokospalmen zijn heel schoon, want ik heb ze schoon gemaakt, zoodat ze schoon zijn; *tuboe ndapemengkasi*, het kapmes wordt blank gemaakt; *mampakamengkasi*, wit maken.

mengkalo, dez. boom als *mengkoronda*.

mengkasi, zie *mengkka*.

mengko (vgl. *mentjo*), gemsbuffel (*Anoa depressicornis*), bij de *To Lalaeo*; B. *bentji*.

mengkoronda (vgl. *karonda*), n. v. e. boom met eetbare vruchten, *Flacourtia inermis*, Cl. 1547, and. ben. *kamondjoe*; het hout is, om zijne hardheid, tooverkruid bij den oogst; Tor. II, 270. De vruchten zijn rood (vgl. *rondo*), de bladeren zijn bitter en dienen daarom om er wonden mede te bespuwen.

1. *meno* (vgl. *ujome*), wartaal, klinkklank, *abracadabra*, *koemeno*² *dja*, ik maak er maar wat van, ik spreek eene taal na die ik zelf niet versta; *dja nda'oemenoti*, het wordt maar op goed geluk af nagebauwd; *nomeno*², de trom slaan op een bepaalde wijze, zooals dat op doodenfeesten geschiedde, Tor. II, 131, 379.

2. *meno*, Lew.; *mameno*, syn. m. B. *marate*, lang, hoog.

mentjara, zie *mandjara*.

mentje, zie *uentje*.

mentjiengo, zie *engo*.

mentjo (vgl. *mengko*), Amp. v. B. *bentji* (gemsbuffel).

mepa, zie 2. *papa*.

mera (vgl. *vera*), buiten adem geraken door hevig huilen of door drift, v. kinderen, *anakoe motoemangi*, *da koedadoe*, *boi mera*, mijn kind huilt, ik ga er haastig heen, opdat het niet buiten adem rake, *mampakamera*, buiten adem doen geraken, *napakamera mpotoemanginja*, zijn huilen beneemt hem den adem.

mere, Amp., in omvang verminderd, geslonken, *memeremo kompo*, de buik is geslonken.

meroemanga, een boom op welks fraaie roode vruchten de vogels azen; de bladeren zijn ruig en dienen als schuurmiddel; de boom is een parasiet.

méseli (door 't Mal. uit 't Ned. metsel), metselwerk; *momeseli*, metselen, *rindi ndameseli*, gemetselde wand.

mesi, in *promesi*, zie *besi*.

mesili, groote boom met zeer hard bruin hout, harder dan *toe*; men maakt er rijststampers en tolleren van; w. t. *tarinci*.

meti (vgl. 1. *bete*, missch. v. e. grondw. *beti*); *memeti*, ontkiemen, uitspruiten. juist tevoorschijn komen, van de kiem van het zaad, *kajoekoe*, *mamongo*, *pa*, *djole memeti*, kokos-

noten, pinangnoten, rijstkorrels, maïs pitten ontkiemen; *pemetinja*, *metinja*, plaats waar de kiem uitkomt; *leti noe djole da mevali metinja*, het spleetje van de maïs wordt de plaats waar ze ontkiemt.

metoe, zie *betoe*.

mewe, *mewe*, zie *uwe*.

-mi (vgl. *ni*- en *komi* [zie Sprkk.]), uw, uwe, bez. voorn. w. 2^e p. mv. en beleefd enk., *banoemi*, uw huis.

1. *mia*, n. v. e. orchidee.

2. *mia* (uit het Mor. *mia*, Loin. *mian* „mensch”, uit *doemian*, van *dian*, Mal. *diam*, dus eig. „bewoner”), in het B. in de uitdrukking *mia*², in denzelfden vorm, van hetzelfde uiterlijk, onveranderd, alleen van dingen gezegd; *pevalilikoe koeratamo doikoe*, *boerekoe*, *tabakokoe bare'e re'e matonto*, *dja mia*² *nja*, bij mijne terugkomst vond ik van mijn geld, mijn zout, mijne tabak niets weggeraakt, 't was nog onveranderd; *pemia*, houten gezicht, ter afbeelding van dooden, Tor. II, 132, Tor. Atl. „Lijkbezorging”, Grub. Streifz. pl. 61.

migoe, Amp. (vgl. 1. *igoe*), nauw, eng, smal.

mikoe, *momikoe*, zie *pikoe*.

mila, *momila*, zie *pila*.

mili, *memili*, zie *pili*.

milo, *momilo*, zie *pilo*.

mimi (vgl. 1. *pipi*); *momimi*, sap van uitgezogen spijs in den mond spuwen, zooals voor kleine kinderen de moeders doen, als ze niet genoeg zog hebben; *ananggoli napomimika* (*namimika*) *toeroe noe inenja*, de moeder kauwt voor het kind suikerriet en spuit het in zijn mond, *anoe mapeni nula-pomamaka*, *anoe maoe ndapomimika*, vaste spijs wordt (voor de kinderen) uitgekauwd; saprijke spijs wordt voor de kinderen uitgezogen en hun in den mond gespuwd. *dja wa'a mpave noepomimika*, je gooit er maar allerlei praatjes uit.

mimpiri, zie *pimpiri*.

minasi [vgl. *ir'asi*], bloedeloos, v. vleesch waaruit het bloed is geperst, bloedarm, van zieken of zwakken, die een waskleurig gelaat hebben, *baola nda'inonta*, *ndajali wa'a dau*, *ndapa-*

kaminasi, *ane minasimo*, *ndapiela podi*, *nda-koni*, uit buffelvleesch, dat rauw wordt gegeten, haalt men al het bloed, men maakt het bloedeloos, als het bloed er uit is, knijpt men er citroensap op uit en eet het.

mindoea, pr. t., zie 1. *roea*.

minggoe, verk. v. *doeminggoe*, Zondag; *sami-nggoe*, *saojo minggoe*, eene week; *monginggoe*, den Zondag viere, de godsdienstoefening bezoeken.

mintja, zie *mpintja*.

mio, zie 1. *pio*.

mi'oe, zie *pi'oe*.

misa, zie *pisa*.

mita, n. v. e. grooten boom, met zacht hout; v. d. dikken bast worden huiswanden gemaakt, hij krimpt echter sterk, omdat hij veel vocht bevat; de vruchten zitten in peulen, ze worden geroost gegeten. In Todjo worden de bladeren op zwieren gelegd.

miwi, zie *irici*.

-mo (Mak. *ma*), enclitica, die in het algemeen de betekenis van het woord waaraan zij zich hecht afrondt, naar voren brengt, nadruk geeft of van de naastbijstaande woorden afzondert. Zie de Sprkk.

moa, Saloem.; *memoa*, *memoaraka*, opzwellen, zich opzetten, zich opwerken, bv. een opzwellend lichaamsdeel of wild vleesch in een wond.

mo'a, zie *po'a*.

mode, in de uitdr. *kadalu mode* (P.), w. t. v. *pale* (arm, hand), afkorting v. *modenggo*, krom, *ne'e anoe mode*, *anoe majo* (voor *majoa*) *jaow*, niet de kromme, maar de rechte.

modjo, zie 1. *odjo*.

-moe, bez. v. n. w. 2^e p. enk., *banoemoe*, je huis. Vgl. *noe*- [zie de Sprkk.].

moë (vgl. 1. *oë*; indien *moë* = *oemoë* is, is de bet. „zich rond voordoende”), draaiende. v. e. tol die recht op staat en zich niet van de plaats beweegt, *moë gantji*, de tol staat; *masuemo kamoënja*, hij staat allang te draaien; *mampakamoë gantji*, den tol laten draaien.

pamoë, vleeschwoekering aan de voeten. moea [Mor. id.]: *momoea*, zitten, van vogels, hurken, van boomedieren en menschen op

een boomtak, *narata i Nggade, momoea² ri waja*, zij troffen den Spookaap aan, gehurkt op een liaan, *momoea jakoe ri ra'a ngkadje mpintja, moliemo irali*, ik ging juist hurken op een boomtak, toen de vijand voorbijkwam; *ire'i pomoea² ntontji*, hier zitten de vogels doorgaans; *pomoeaka ntontji*, plaats waar de vogels zitten; *memoea², memoelaka bisoe*, de puist komt op, zet zich, zwelt op.

Tog. *momoeaki*, stranden, met het vaartuig vastzitten.

moedi, *memoedi*, zie *poedi*.

moedjoe, *momoejtje*, zie *poedjoe*.

moedo en *moelo²*, betrokken, grijs, v. d. lucht, met regenwolken, zoodat de zon niet is te zien; *moedo² lio ndaoa, lio ndeme*, de lucht is betrokken, de zon is bedekt.

kamoedo, eenigszins donker v. kleur, donkergeel, donkerbruin, gezegd v. maïs, *djole kamoedu*, donkergele maïs.

moed^e, zie 1. *hoed^e*.

moei [Mor. id.]; *kamoeti²*, op en neer gaan, zoodat bv. de lippen van iemand die tot zich zelf spreekt, *kamoeti² bisoe*, de puist klopt, *kamoeti² irioetoea noe ananggodji*, de fontanel van het kind gaat op en neer, *kamoeti² tanta'i manoe motioje*, de aars van eene kip die een ei legt gaat op en neer.

Amp. *moei* = B. *toenggi* (stuit).
moerje (O. Jav. Atj. *poela*, Ponos. *mopoenboela*, Boengk. Mar. *momboela*, Wot. *menboela*, Mong. Boelang. *momoea*, Gor. *momoea*, Mand. Tom. *momoea*); *mampomoeja* (tr.), *momoeja* (intr.), planten, poten, in den grond steken of leggen, stekken, *mampomoeja loka*, pisangs planten, *mampomoeja tibesi*, ertjes planten, *mampomoeja oer*, een put graven, *mampomoeja saki*, de oorzaak zijn dat anderen boete krijgen, bv. slaven of kinderen, wier heeren of ouders voor hen moeten betalen, *ioekoe masapi napomoeja*, zij stak de beenderen van den paling in den grond; *meti-nyoamo si'a, napomoejaka le'e*, hij keek naar boven, hij drukte er zijn nek voor neer; *po-moejt ntontji*, plant of boom, die epiphytisch op andere boomen leeft, doordat het zaad daarop is overgebracht: een bepaalde *pomoeja*

ntontji komt veel voor op de casuarine en wordt om zijne groote groeiacht als medicijn gebruikt: de bladeren worden gekauwd en gespuwd op wonden, Tor. I, 405; *pinamoeja*, plant, gekweekt gewas, *makoe pinamoeja*, de *toeroe ri jopo*, de *makoe* is een geplante boom, die niet in 't wild groeit, *mopinamoeja*, planten, een aanplant maken, verzorgen, *utongo mpopinamoeja*, druk aan het planten; *napepinapinamoejaka ntaoe*, andere menschen gebruiken het maar als hun aanplant; *tepomoeja loka*, het hoofd naar beneden houdende, in gebukte houding loopende, „als iem. die pisang plant”; *tepamoeja*, *tepapamoeja mata*, de oogen liggen diep ingezonken.

Tog. *pamoeja*, gewas.

moeka (uit het Boeg. *ma'moe'ka*); PmB. *ma-moe'ka*, goed, behoorlijk, vastgesteld, syn. met B. *manoto*, *manoro*; *are'epa mamoe'ka a pajungki*, ons vertrek is nog niet vastgesteld.

B. *simoe'ka* (in poëzie), juist goed, nog jong, nog niet geheel rijp.

mamongo nepa simoe'ka,
ne noeldjempo poera²,
nepa simoe'ka mamongo,
poera² ne noeldjempo.

pinangpalmen die juist goed zijn, moet ge niet alle van verbodsteekens voorzien, d. i. jonge meisjes moet ge niet allen van de mannen afhouden.

moela (uit het Boeg., door het Par.); *moela-moelanja*, in het begin, vooreerst, allereerst: *pamoela*, begin.

moele, *memoele*, *momoele* (Amp.), zie *poele*.
moeli (vgl. *moeni*, 1. *poeri*, [1. *hoeli*] en Nap. *moele*, — Boeg. *moenri*), nakomeling, afstammeling, *kami moeli nTo Pajapi*, wij zijn nakroost der Pajapiërs; *momoele*, voortbrengen; *sira mampomoe'lika kami*, ZEd. heeft ons voortgebracht.

pr. t. *moeli* = B. *ananggodji* (kind).

moeloe (Mal. *moerong*); *moeloe² en momoe'lo²*, — stil, onbeweeglijk op zijne plaats blijvend, *ane re'e kongka moeloe² ri soera*, *ne'e noeli-oenaka*, *rongmo² da moeloe² ri banoea*, *ma-donge langkainja mate*, als er een kiekendief

vóór u onbeweeglijk stil zit, ga hem dan niet voorbij, dan zal uwe vrouw stil ter neder zitten, hoorende dat haar man dood is, *dja momoe'lo², ewa i Ta Dandea maandoe*, hij blijft maar onbeweeglijk stil, zooals Ta Dandea (een spreekwoordelijk persoon, v. wien niemand iets weet) toen de stortvloed hem wegspoelde.

moemoe, stil, zwijgend, ingetrokken, niet meedoende aan vroolijkheid, soms ook v. e. onwijze, of achterlijke; *moemoe*, zich aldus gedragende, ook: de beenderen der gestorvenen uit de doodkisten halen en naar het dorp overbrengen; v. koppensnellers: hunne bewegingen op allerlei wijze verbergen, om niet door den vijand te worden opgemerkt; *pomoemoe*, tijd, plaats v. h. overbrengen der beenderen, tijd, plaats waarop de koppensnellers in de buurt v. d. vijand ophouden, om hunne verrichtingen aan te vangen, *djelamo ri pomoe'moeta*, *da montaha*, we zijn gekomen aan onze laatste rustplaats, we zullen ophouden (om van hier uit aan te vallen).

kamoemoe, w. t. v. *djongi*, omdat de schutbladen om de vrucht heen gebogen zitten, zoodat de vrucht op een grooten bloemknop gelijkt; *mekamoemoe*, de hand sluiten, de vingers omkrullen, zoodat er een vuist wordt gevormd; *mangkamoemoe*, de gekromde hand voor den mond of voor de oogen houden, of voor iets anders dat men wil bedekken, *anor ndakakamoemoe*, *ntje'e ndasamboenika*, wat men met de gebogen hand bedekt, dat verbergt men, *ane ndatoedjoe pinoraa*, *ndakamoemoe karama*, *boi boengko^e*, als men naar een regenboog wijst, moet men de vingers naar binnen buigen, anders worden ze krom, *oepe ntabakokoe koe'kakamoemoe*, mijn tabakspruim sluit ik in de hand; [*rakamoemoenaka pale aue mekakui*, men vouwt de handen te zamen als men bidt; *tekamoemoenaka utjoroba palekoe pai natakapo utajoe manoe anoe koe'kamoemoe*, (de vingers van) mijn hand kwamen zich plotseling samen te trekken, zoodat het ei brak, dat ik in de hand omsloten hield].

komoemoe, omgekruld, zooals de top v. e. varenblad: ook de dek- en schutbladen v.

bloesems of vruchten heeten *komoemoe*; *mo-komoemoe*, dek- of schutbladen hebben, die zich om den bloemknop of de vrucht krommen.
moena, pr. t. (uit *moela, moeja*); *mompamoena*, planten, insteken, *ewa rore napamoena*, als cordyline die ergens ingestoken is, *pinamoena*, plantsel, het geplante, *ewa rore mpi-namoena*, als in den grond geplante cordyline.

Hiervan wrsch. ook *pamoena*, zie afz.

moendoe (vgl. *poendoe*, enz.), punt of top van gewassen of onderdeelen, *moendoe ngkonaoe*, de bladslippen van suikerpalmbaderen, *moendoe ngkomboeno*, de slippen van wokapalmbaderen; *taoe moendoe*, syn. met *taoe jojo*, iemands tweede vrouw.

moendoe, pr. t., de ziel van een gesnelde.

Amp. *moendoe*, boomtop.

1. *moengko^e* (vgl. *moentjoe*), zie *boengko^e*.

2. *moengko^e*, zie *poengko^e*.

moeni (IN. *oeli*, Nap. *mboeli*; [vgl. *moeli*]), wederom, opnieuw, terug, *irengi palainja*, *sandeme se'i djelamo moeni*, gisteren is hij weggegaan, vandaag komt hij weder, *anoekoe iraikakoe moeni*, geef mij het mijne terug, *osamo si'a oxi*, *se'i² madjo'a moeni*, vroeger is hij hersteld, thans is hij opnieuw ziek, *anor nakuni*, *naloeu moeni*, wat hij heeft opgegeten heeft hij weer uitgebraakt, *ma'i sarai pai mecalilimo moeni*, hij is even hier geweest, maar weder teruggekeerd, *pampoanukoe toewoe anakoe pati mate moeni*, toen ik het kind ter wereld bracht, leefde het, maar het is weer gestorven (is dus weder tot niet-zijn teruggekeerd).

moeni is soms w. t. v. *wo'oe*, ook, nog.

moenta, *memoenta*, zie 2. *boenta*.

moenti, een slang, die op de *oele woeri* gelijkt, maar niet zoo zwart is.

moentjoe, zie *boentjoe* en *poentjoe*.

moentoe, zie *oentoe*.

moentoeli, zie *poentoeli*.

moentopa, hetzelfde als *moentopa*, *pontopa*, zie 1. *topa*.

moene [Mor. id.], klanknab. gehuil of geruisch van den wind, gegrom van spoken of van geesten der gestorvenen, brommen v. wilde zwijnen, die door honden zijn tot staan ge-

bracht (Measa, 76, 13), *memoeoe ngojoe*, *ma'ai pemoeoenja*, de wind built, zijn gehuil is hevig, *memoeoe angga mbajoe*, *eica waroe pemoeoenja*, de boschgeest gromde, hij knorde als een varken; *taoe napemoeoe angga ntaoe mate*, de menschen worden aangegromd door geesten van gestorvenen.

montamoeoe, *montatamoeoe*, *montantamoeoe*, stuiven, opstuiven, van zand of stof door den wind, *montamoeoe polontjonja*, hij stooft voort op zijne vlucht, *montantamoeoe bone pai nakabare'e mara djaja*, door het stuiven van het zand was de weg niet te zien; *kantantamoeoe aroce nasaiti manoe*, het stof stuift, door de kippen opgeworpen, *kantantantamoeoe bone*, *polega noe ananggod*, het zand stuift op door 't gespeel der kinderen (MS.).

Amp. *tomoeoe*, w. t. v. *bonatangi* (varken). *moe'oe* (in *paramoe'oe*). zie *poe'oe*. *moepoe*. zie 1. *poepoe*.

moera (vgl. 1. *mboera* en Tag. *moera*, Mal. *moe-rah*, *moedah*); *mamoera*, *moera*², het is beter dat, het is 't beste dat, laat maar liever (gebeuren wat het volgende uitdrukt), *mamoera jakoe da ndjo'oe*, laat ik maar liever gaan, *moera*² *jakoe noeraika gambe*, het beste is maar dat ge mij gambir geeft, *moera*² *melaero pui ne'e mesoga*, liever rotan halen dan hars halen, *mamoera ire'imo pomparodjongi*, het is maar het beste hier te blijven; *mampemoera*², liever doen, gemakkelijker vinden, *da koe-pasi'a*, *koepemoera*² *mangkojo*, ik vind het gemakkelijker het op den rug te dragen dan op den schouder, *koepemoera*² *ri wawonja*, ik ben liever in het bovenland, *ndapemoera*² *i*, men wil het liever.

Amp. *moera*, gemakkelijk, *moera ree basa Ampana*, het Ampana-sch is gemakkelijk.

1. *moeri*. zie 1. *poeri*.

2. *moeri*, Amp., hersteld, genezen; *moeri bakangko*, mijne wond is genezen.

moeri-moeri. To Tora'oe, hetz. als *mori-mori*.

1. *moeroe* ([Mor. id.]; missch. van *roemoeroe*, stam *roeroe*, verzamelen); *pamoeroe*, buit, war op den vijand is veroverd; *mumpamoeroe*, buit maken, op den vijand veroveren; *anoe narengkasaku noe iwali*, *ntje'e kapamoeroe*, wat

de vijanden hebben weggesmeten, hebben wij buit gemaakt.

2. *moeroe* (vgl. 2. *poeroe*, enz.), PmB., *are'e moeroe rajangkoe monggale*, ik heb geen lust me in te spannen.

moesoe, zie 1. *boesoe*.

moetoe, *memoetoe*, zie 2. *poetoe*.

moewoe wordt wel gend. de dunne worm die eig. *woesoe* heet en tot aas voor kleine vischjes dient, *woesoe ndamoeuoeke anasa*, *ntje'e pai ndapampoto'oka moeroe*, de *woesoe* dient om er *anasa*-vischjes mee te vangen, waarom ze ook *moeroe* wordt genoemd; *palai momoeoe* (of *memoeueoe*), *kede*, *da nakare'e anasa da tapogame*, ga *moeroe* zoeken, jongen, opdat er *anasa*-vischjes zijn, die we tot toespijs gebruiken.

mogo, *momogo*, zie *pogo*.

mojadja, P., zie *majadja*.

mojo (Sang. *mele*), de roode of aschgrauwe *maleo* (*Megapodius gouldii*), kleiner dan de *tongare*, leeft in het bosch en legt eieren in bijeengekrabde bladerenhoopen, tusschen wortelbladen.

mojoe, zie 1. *wojoe*.

mojontji. Amp. v. *mbojontji*.

moko, schaduw, luwte, beschaduwde, bewolkt, *ri moko ngkadjo*, in de schaduw der boomen, *pai nakamoko ndeme*, *ndate limoe mantjaele* (vers), dat de zon bewolkt is, komt doordat er een wolk is die onder haar drijft; *moko*² *ro*, de zon is bewolkt; *tekamoko eo*, de zon is in de wolken geraakt.

pr. t. a) *djamo bango gawoe*², het zijn maar kokospalmen van wolken,

b) *djamo loeja moko*², het zijn maar pinangpalmen van nevel.

mokoe [Mor. id.] of *loka mokoe*, soort pisang, kort v. vorm, wordt gekookt gegeten.

mokole (Boeg. *makole*, vgl. *kodje* en Leb. *kule* „groot“), hoofd, vorst, titel van Toradja-sche hoofden, wordt beschouwd als hooger dan *kubosenja*; verder de algemeene aanduiding van lieden uit den vrijen stand, *bare'e madago mokole mamporongu watoea*, het is niet goed dat een vrije met een slaaf trouwt; *mokole bangke*, titel van het Inl. landschapshoofd;

taoe ndamokolei, *ane kambamba*², *da sowo kamokolenja*, iemd. die tot hoofd is aangesteld, als hij oneerlijk is, dan is het gedaan met zijn rang; *ndamokoleni*, *ndamokolei*, tot hoofd genomen, aangesteld, gekozen; *bare'emo kapokono da mampomokole*, wij willen hem niet meer tot hoofd hebben; *memokole*, den titel *mokole* gebruiken, *memokole ri marianja*, van, tot zijne schoonouders met *mokole* spreken; *mampemokolei*, iemand als zijn hoofd beschouwen, allerlei aan hem opbrengen, *wojo baroe mpemokolei*, de bamboe voor den palmwijn die iemand als *mokole* toekomt; *momokole*, *momomokole*, doen alsof men hoofd was, zich voornaam aanstellen.

mokotongi, n. v. e. grooten zeevisch.

1. *mole*, zie *wole*.

2. *mole*, Tadj. (uit het Boeg.); *rapamole*, losgemaakt worden.

moli; *memoli*², opstijgen in den neus, v. e. geur, *memoli*² *waee mbajawu ndasole*, de lucht v. vleesch dat gebraden wordt stijgt op in den neus.

molobada (Bad. *bada*², geel), een boom met hard, geel hout, dat o. a. voor rijststampers wordt gebruikt.

molodinggi, pr. t. v. *polonriwi* (rand v. d. haard).

Molokoe, pr. t., naam eener landstreek, oorspr. Ternate.

to *molokoe*, w. t. v. *torua*, aardvrucht.

molopoga, zie *malapogu*.

molore, zie *lore*.

molowagoe (IN., Gor. *moluwahoe*, Ibn. *maribagoe*, Par. *molowago*, Tag. Pamp. *balibago*, Bis. *malabago*, Ponos. *molombagoe*, Tontmb. *kalimbaoeang*, Bim. *waor*, Jav. *waroe*, Mal. *baroe*, Tomb. *wahoe*), een zeer snel opschietende boom. *Hibiscus tiliaceus*, Cl. 1799, waarvan men den bast graag als touw gebruikt; de bladeren dienen om gekookte rijst in te pakken; de takken zijn te gebruiken als vuurboor, Tor. II. 186.

molowira (Nap. *walowirira*, Bent. *waliriran*, Sang. *bulubirang*, Tond. *paweriran*, Tontmb. *weriran*), *Leukosyke celebica*, Cl. 2034, een boomheester die op opengekapte terrein groeit en waarvan de jonge bladeren op wonden

worden gelegd. De bladeren zijn ruig en hebben een witten onderkant; de boom groeit zeer snel, de gom is jeukverwekkend.

moma, een liaan, die zich slingert om boomstammen, daarom gebruikt als oogstmedicijn, ook bij ziekten, *moma simbalace ri woto ngkonaoe*, *moma* slingert zich om den stam van den suikerpalm.

mome, stuk, gespleten, gebarsten, van harde, broze dingen, *momemo wajo setoe*, die bamboe is gespleten.

moni (IN., vgl. *tami* en Malag. *mamy*, Tob. *manis*, Mal. *manis*), zoet, *kamoni ndaja*, liefelijkheid, gemoedsrust, *mampemomi*, *mamomisi*, *mampakanomi*, zoet maken, verzoeten, *baroe mpadapoe lioe'ndapemomi*, *bare'e ndainoe rioenja*, het eerste palmwijn-tapsel wordt terstond zoet ge[houden (vgl. 1. *woli*)]. 't wordt niet [dadelijk] gedronken.

tamomi, een klimplant, die zich om boomstammen slingert; aan den vorm der vruchten is eene sierfiguur, *peroea ntamomi*, ontleend, die wordt gebrand op kalkbussen; *tamomi* is ook w. t. v. *luda*, Spaansche peper.

1. *momo* (Sang. *momo*² „kleintje“), in de uitdr. *doe'o momo*, de kleinste soort van de *doe'o*-vischjes.

2. *momo*, de band van rotan die van binnen en van buiten om de *baso* is gemaakt, aan den voet van den breedten bovenrand (*bontoe*), stevig bevestigd met rotan-vlechtsel, dat nog weder vastzit aan een vlechtsel dat er van boven en van onderen langs loopt.

mompailai, n. v. e. kruid, ook *tebolai* genoemd, gebruikt als oogstmedicijn.

[*mompasa*, w. t. v. *tolu*.]

mompi (Nap. *nompi*), n. v. e. boom die zwarte kleefstof levert, waarmee de vrouwen in Napoe, Besoa en Bada' zich de huid betekenen.

monde, ook *móndengi*, *Ocimum Basilicum*, Cl. 2474, eene labiatu, ingevoerd, door de vrouwen als *sigu* gebruikt, en als kruidery in de toespijs. Vgl. *boengua monde*, op *boengua*.

mondjoe, verstopt in het spijskanaal, doordat het eten er slecht doorgaat, zoals droge rijst, vruchten met kleverig sap, *mondjoe*²

naepe polioe ngkina'a, zij voelt dat de rijst niet goed door de keel gaat, *taoe mampondjoe kina'a*, iemand bij wien het eten niet flink door de keel gaat.

kamondjoe, dez. boom als *mengkoronda* (zie aldr.), aldus gend., omdat men van de vruchten niet veel kan eten.

1. *mondo*, droefgeestig, neerslachtig, bedrukt, *mondo² raja*, treurig gestemd, *panangi pane*, *djamo mondo²*, hij heeft het zooeven afgelegd, hij is terneergeslagen, *taoe djamo saka mondo²*, de menschen zijn allen neerslachtig gestemd; *momondo²*, *dja dodongoro*, hij is droevig gestemd en zwijgt maar stil; *mampomondo² ka kapananginja*, bedrukt kijken over het feit dat men overwonnen is.

2. *mondo*, zie 2. *pondo*.

mone, zie *pone*.

mongi, zie *pongi*.

mongke, zie *pongke*.

mongko, zie *ongko*.

mongkoe, hersteld, genezen, over, weggetrokken, van pijn, *mongkoemo uoroe*, *ndadikaka ira marameda*, de framboesia is genezen, er zijn heete boombladeren op gelegd, *nakamongkoe nganga noe ananggod*, *nakadago mpantjoesoe moeni*, moge de mond van het kind beter worden, opdat het weder goed kan zuigen, *oengka mpasoepanja*, *mongkoe mo pekale ngkompokoe*, sedert hij medicijn gespuwd heeft, is mijn buikkrimp beter, *pakoelisikakoe wo'okoe*, *nakamongkoe ngkadjoe'anja*, behandel mijn hoofd, opdat de pijn beter worde, *mongkoemo kaluse ndanja*, zijn onaangename stemming is verbeterd; *simongkoe*, n. v. c. struik; de blaadjes dienen tot kruiden; w. t. *katopoe*, *kaeto*.

1. *mongo*, *mamongo*, zie *pongo*.

2. *mongo*, Amp. = B. *maro* (verlangend, heimwee hebbend), *mongo lo'oe rajangkoe*, *marani motoemangi*, ik heb heimwee, ik moet schreien.

moni, zie *oni*.

monipi (een overgenomen woord), vierkante flesch, *samonipi*, zulk een flesch vol.

mono (vgl. *mana* [enz.], tenzij het id. is met O. Jav. *manéh*, vgl. *ngoeloe*, het parallel-

woord in de pr. t.), pr. t. = B. *koro* (lichaam, zelf), vaak met suff. 2e en 3e p. als voorn. w. gebruikt, *monomoe*, gij, gij zelf, *mononja*, hij, hijzelf, *monokoe*, ik, ik zelf; *kinamono*, beleefdheids- en mvds.-vorm, met vereërend pref. *kina-* (vgl. hetz. gebruik van *kina-* in 't Mënt. *kinaketsat*, geëerde zielen, *kinakoeboe*, geëerde koeboe-boom), *kinamono-ta* = *kita*, wij (incl.), *da meangka kinamono* (Tor. III, 693, 103), gijlieden moet maar opstaan, *peangkamo kinamono*, staat gijlieden op. *temono mbo'oe* = B. *toercoe wo'oe*, jong-mensch; *toembaja depa temono*, jonge menschen, die nog niet lang leeft; *mampatemono parore*, het vuur aanmaken, *mampatemono inindo*, id.

temono ri ambelangi, levende op de aarde, *tengoeloe ri dawolene*, verkeerende op de wereld. (Tor. III, 679, 29, 30)

monoea (vgl. *mania* en *tombonoea*), Amp., schoonoouders.

monta, *Paspalum sanguinale*, Cl. 2612, een gewas met roode bloemen, de bladeren worden gewarmd en gelegd op framboesia-wonden; om de vele vruchten gebruikt als oogst-medicijn.

monti, hetz. als *tampa'i* (soort groente).

montilala, een soort van reukgras, in vlakten groeiend, door vrouwen als *sig* gebruikt. *montje*, zie *bontje*.

montjo (Nap. *moso*; stam *poso*, zie aldr.; de eig. bet. is dus: uit den dop komend, goed uitkomend), waar. echt, *montjo pompaoemoe*, je woorden zijn waar, *montjo siko*, je hebt gelijk, *banja ntje'e pakoeli montjo*, dat is het ware geneesmiddel niet, *montjo kodjo*, *Toea*, zeer waar, Mijneer! *kamontjo*, echtheid, waarheid; *mampomontjoka*, voor waar houden, voor echt verklaren, toestemmen; *mangkamontjoka*, van de waarheid v. iets mede genieten, *montjomoe jakoe dangkano-ntjoka*, van het gelijk dat gij hebt zal ik mede gelijk hebben, van uwe oprechtheid zal ik mede genieten, in uwe oprechtheid zal ik deelen.

montjoe; *momontjoe*, potten bakken, het kne-den, vormen en bakken te zamen genomen,

to *pomontjoe sangaja² se'a*, *toeama be mado* *momontjoe*, pottenbaksters zijn altoos vrouwen, mannen mogen niet pottenbakken; *mampomontjoe* (tr.), potten bakken, *ganggara kabangke noe ananggod*, *eica ndapomontjoe*, dat kind groeit snel, alsof het gekneet is. *monto* [Mor. id.], een boom die veel lijkt op de *molouragoe*; de bast dient als bindtuig, de bladeren als geneesmiddel [en als groente].

montopa, zie 1. *topa*.

moo (vgl. 1. *boo*, 1. *maa*), een geluid v. dez. art. als 1. *maa* (zie aldr.); *memoo²*, dit geluid maken; *mamoo²*, dit geluid tegen iemand maken. Voorb. in het versje i. v. 1. *maa*.

mooe, *memooe*, zie 1. *oe*.

mo'oe; *mo'oe²*, beschaduwde, bewolkt, v. d. lucht, ook: welig, van gewassen, die er goed bij staan, zoodat ze den grond dicht beschaduwden, *ogoe ndeme mo'oe²*, *na'oemoeti noe limoe*, de zon is bewolkt, de wolken beschaduwden haar.

1. *mopa*, op het uitgaan, nog wel brandend, maar niet meer verterend, van het vuur, een term in gebruik, bij het verbranden van het hout op de akkers en bij het kalkbranden; anders zegt men *mate*.

2. *mopa*, zie 1. *papa*.

mopo, verk. v. *toemopo*; *mompaoe mopo*, eene zaak v. jaloerschheid (beschuldiging v. ontrouw door een jaloerschheid echtgenoot) [bespreken], *re'e loeri ri mopo* (voor *re'e petoe-loeri ri petoemopo*), er is eene beschuldiging uit jaloerschheid.

1. *more*, *memore*, zie *ore*.

2. *more*, n. v. e. boom; van den stam worden palen gemaakt.

3. *more* (vgl. *pore*), verstopt, benauwd, wanneer men bv. droge rijst eet zonder te drinken, en ze blijft in de keel steken, *more woero-kokoe*, mijn keel is verstopt, ik heb 't benauwd in de keel, *more oe²*, *napakamore ndangi'i*, de rivier is verstopt, het zand verstopt haar.

morewoela (vgl. *morewoela*), pr. t., Doërian. *Mori*, het landschap *Mori*, in het O. deel van Midden-Selebes; *To Mori*, *Moriër*, de *Moriërs*. *mori-mori* (Mal. *mori*), soort van zwart katoen;

handelsterm, uit het Mak., Boeg. of Par. 1. *moro*, zie *poro*.

2. *moro*, voorvoegsel dat gevoegd wordt voor eenige boomnamen, in de bet. „gelijkende op” (*moro* uit *mara* = *mér-* in Mal. *mérpi-sang*, enz.), ook zelfst. gebruikt in de bet. „wat er op lijkt”, *kadjoe anoe noeto'o djongi*, *banja tepakoro djongi*, *dja moronja*, de boom dien ge *djongi* noemt, is geen echte *djongi*, slechts een gelijke er van (dus een *moro-ndjongi*).

moroantja, zie 2. *antja*.

morodele, n. v. e. boom, welks hout voor huisbouw dient.

moroempoene (Mal. *mèrpoena*), Amp., een boom met zacht hout.

moroimpo, zie 1. *impo*.

morolaoembe, zie *laembe*.

morolio, n. v. e. blauwe stof.

moromba, een boom met hard hout, goed voor huisbouw.

morompa (Jav. Mal. *djampang*), Eleusine indica, Cl. 1259, mangras, een manshoog, zeer hard gras, tusschen de alang² groeiende; de roode vruchten zijn eetbaar, het merg der stengels dient als prop voor de blaaspijlen.

morondjongi, zie *djongi*.

morongkoeme, zie *korne*.

morouoenoe, een boom met zeer hard hout.

moroeola, zie 1. *oela*.

morewewoela, n. v. e. boom, waarvan het hout als toovermiddel wordt gebruikt bij het *morewoerke*.

mosa, Amp., zie *osa*.

mose; *momose*, *mamose*, een krijgsgedans, een spiegelgevecht houden; *mampamosaka rengko*, een spiegelgevecht, een krijgsgedans houden met de kleederen en versierselen der vrouwen in den tempel, bij het *montjojo*-feest, Tor. I, 293.

1. *mosi*, zie *posi*.

2. *mosi* (vgl. *woesi*, uit *woesi* „stinkend”), Amp., zangerij, aangebrand, met een brandsmaak, *calilika kueru*, *mosi bakoe la rajanja*, draai den kookpot om, de rijst daarin brandt aan. *moso* (uit het Boeg.) en *pamoso*, een toovergif, dat de wonden van wapens die er mee be-